

WERELDBEELD

Tijdschrift voor de Verenigde Naties

Vereniging voor de Verenigde Naties, Jaargang 37, nr. 166, 2013/2 (driemaandelijks) - Afgiftekantoor: 8500 Kortrijk-P-910467-v.u.: J. Wouters

Themanummer
Ontwikkeling

“Wij, de volken van de Verenigde Naties verenigd voor een betere wereld”

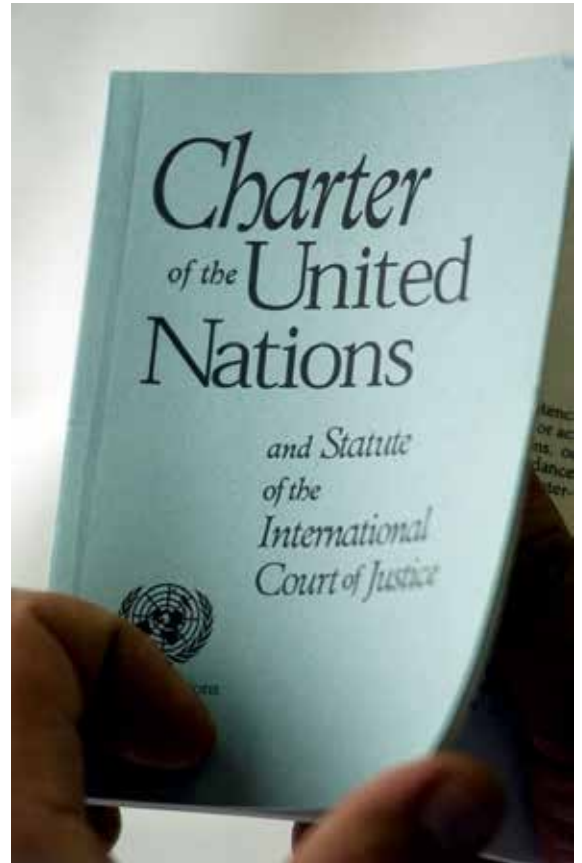
Reeds meer dan 60 jaar zetten de **Verenigde Naties** zich in voor een betere wereld. De werking van de VN kent een wisselend verloop. Toch blijft de VN een belangrijke plaats innemen in het menselijk streven naar een langdurige vrede en duurzame ontwikkeling.

De **Vereniging voor de Verenigde Naties** heeft tot doel de beginselen van de VN te verspreiden en de bevolking bewust te maken van de noodzakelijkheid van internationale samenwerking.

De VVN beoogt in Vlaanderen een betere kennis van en een beter begrip voor de werking en doelstellingen van de VN bij te brengen. Niet alleen de VN zelf, maar ook de verschillende hulporganen en gespecialiseerde organisaties komen aan bod. Als niet-gouvernementele organisatie volgt de VVN eveneens de Belgische inbreng en de mogelijke rol van Vlaanderen binnen de VN.

De VVN wil op een objectieve, kritische en constructieve manier het debat rond internationale samenwerking en de rol die de wereldorganisatie hierbij kan spelen, voeden.

UN Photo #25148

Colofon

Wereldbeeld: Tijdschrift van de Vereniging voor de Verenigde Naties, 4 nrs. per jaar, Jaargang 37, nr. 166, 2013/2

Zetel: Vereniging voor de Verenigde Naties, Deberiotstraat 34, B-3000 Leuven, België, info@vvn.be, www.vvn.be

Verantwoordelijke uitgever: Prof. Dr. Jan Wouters, Voorzitter – Jean Monnet Chair *Ad Personam* 'EU and Global Governance', Directeur Leuven Centre for Global Governance Studies, KU Leuven, Tel. +32 16 32 87 33, jan.wouters@ggs.kuleuven.be

Hoofdredacteur: Kirsten Arnauts, +32 9 210 92 21, kirsten.arnauts@gmail.com

Redactiecomité: Kirsten Arnauts - Francis Baert - Marco Benatar - David Crikemans - Jan De Bisschop - Melanie De Groof - Sanderijn Duquet - Sander Happaerts - Ria Heremans - Christine Janssens - Veronique Joosten - Frank Maes - Louis-Alfons Nobels - Neri Sybesma - Tine Vandervelden - Karen Van Laethem - Piet Willems

Correspondenten: Dominiek Benoot - Eric De Brabandere - Philip De Man - Jan De Mulder - Jennifer Kesteley - Charlotte Mertens - Ann Pauwels - Cedric Ryngaert

Coverfoto: UN Photo # 538591/Tobin Jones – Een kind met haar verzorgster in Marka General Hospital (Somalië), ondersteund door WHO en UNICEF.

Auteursrichtlijnen: De redactie verwelkomt alle ingezonden artikels en opiniebijdragen over VN-gerelateerde onderwerpen. De volledige auteursrichtlijnen zijn beschikbaar bij de hoofdredacteur en op de website.

Lidmaatschap: 25 euro (> 25 jr.) / 15 euro (< 25 jr.) per jaar te storten op IBAN BE90 0010 4683 6932 met vermelding van “naam + voornaam – Lidmaatschap 2012”

MET DE STEUN VAN
DE VLAAMSE OVERHEID

Lid van de Unie van de Uitgevers
van de Periodieke Pers

Beste lezers,

Als uw nieuwe voorzitter (na een eerste voorzitterschap in 2003-2009) is het mij een genoegen dit mooie nummer van *Wereldbeeld* in te leiden, dat in het teken staat van de ontwikkelingsproblematiek. De diversiteit van de bijdragen, van corruptiebestrijding over fragiele staten, percepties van de VN als ontwikkelingsactor, *universal health coverage* en het post-2015 ontwikkelingskader tot interviews met Marleen Temmerman en de neerslag van een boeiende lezing van Professor Thomas Weiss over *humanitarian business*, geeft niet alleen aan hoe rijk en lezenswaardig deze aflevering is, in de beste traditie van ons tijdschrift: informatief, genuanceerd en tóch laagdrempelig. Zij toont ook aan hoe de thematiek van ontwikkeling een steeds breder scala van onderwerpen bestrijkt. Dat is goed: ontwikkeling, mensenrechten en vrede en veiligheid zijn onderling met elkaar verbonden en van elkaar afhankelijk, zoals de VN-Wereldtop in september 2005 reeds voorhield.

Dit nummer komt zowel op een zeer belangrijk scharniermoment voor de VN als op een voor onze Vereniging symbolisch ogenblik. Wat het eerste betreft: op 30 mei 2013 bracht het "High Level Panel on the Post-2015 Development Agenda" zijn eindverslag uit, "*A New Global Partnership: Eradicate Poverty and Transform Economies through Sustainable Development*." Het verslag biedt veel "eten en drinken" voor het debat over de post-2015 agenda voor internationale samenwerking. Het doel is om tegen 2030 extreme armoede van de aardbodem weg te vagen, maar tevens om een antwoord te bieden op de uitdagingen inzake duurzame ontwikkeling: van de MDGs wil men gaan naar een nieuw *Global Partnership* dat voor elke mens, waar ook ter wereld, hoop biedt. Het verslag roept op tot vijf transformatieve veranderingen: (i) niemand mag beroofd worden van zijn economische kansen en mensenrechten, (ii) plaats duurzame ontwikkeling in het hart van alle beleid; (iii) verander economieën in de richting van banen en inclusieve groei, (iv) erken vrede en goed bestuur als kernelementen van welzijn en (v) smeed een nieuw globaal partnerschap vanuit een gedeelde mensheid, op basis van wederzijds respect en voordeel. Als VVN zullen we – daarin geleid door onze dynamische werkgroep internationale samenwerking - zeker nog op dit verslag en de volgende stappen in het proces, waaronder het *high-level event* van de Algemene Vergadering van 25 september 2013, via verscheidene initiatieven terugkomen.

Onderhavig nummer komt ook, opmerkelijk genoeg, op een voor onze vereniging heel symbolisch ogenblik. Op 13 juni 2013 was het precies 100 jaar geleden dat één van onze oprichters, Prof. Anton ("Jef") Van Bilsen, geboren werd. In 1976 stond hij aan de wieg van de oprichting van de Vlaamse Vereniging voor de Verenigde Naties. Slechts weinigen hebben zo'n bezielende rol gespeeld in het hele debat van internationale samenwerking als Jef Van Bilsen. Persoonlijk heb ik hem niet gekend, maar de getuigenissen die ik altijd van onze andere (senior) VVN-leden hoorde, en de uiterst boeiende literatuur over zijn levensloop¹, maken dat deze man iemand is die de jongere generaties dringend zouden moeten herontdekken. Ook daar maken we spoedig werk van!

Prof. Dr. Jan Wouters

Noten

1. Ik ben ere-voorzitter Neri Sybesma-Knol erkentelijk voor het mij ter beschikking stellen van het zeer boeiende relaas van D. Beke, "Jef Van Bilsen, de onafhankelijkheid van Congo en de visie van Lumumba", *Afrika Focus*, vol. 16, nr. 1-2, 2000, 35-60, waar op p. 58 melding wordt gemaakt van de oprichting van de VVN: "*Tenslotte zal hij met de oprichting van de Vereniging voor de Verenigde Naties zijn inzet verder zetten als pleitbezorger voor sterke steun aan de Verenigde Naties.*"

Inhoud

Edito <i>Jan Wouters</i>	1
Corruptiebestrijding: kernvoorwaarde voor sociale en economische ontwikkeling. Enkele bespiegelingen over het VN-Verdrag tegen Corruptie <i>Martine Boersma</i>	5
Je doet het goed, ook al weet ik niet wat je doet. Percepties over de VN als ontwikkelingsactor. <i>Ignace Pollet</i>	11
Fragiele staten: verspilling of goed gebruik van ontwikkelingssamenwerking? <i>Dirk Brems</i>	16
In de kijker – De Infocycclus van het Belgisch Ontwikkelingsagentschap BTC <i>Nathalie Maelfait</i>	20
In de kijker – ‘Humanitarian Business’ – Lezing door Prof. Dr. Thomas G. Weiss <i>Sanderijn Duquet</i>	24
Actualiteit – Universal Health Coverage: een nieuw lied of oude wijn in nieuwe zakken? <i>Stefaan Van Bastelaere</i>	26
Interview – Marleen Temmerman: “Een moeder die sterft, dat begrijpt iedereen” <i>Sander Happaerts</i>	30
Opinie – Het post-2015 ontwikkelingskader: transformatie of stagnatie? <i>Olivier Beys</i>	33
Nieuws in het kort <i>Cedric Ryngaert & Neri Sybesma-Knol</i>	36
In Memoriam – Peter Kooijmans <i>Neri Sybesma-Knol</i>	42
Leessuggestie – Armed Violence and Disability: The Untold Story. Een ontluisterend rapport van Handicap International <i>Melanie De Groof</i>	43
Uw (V)VN kalender <i>Kirsten Arnauts</i>	45

Corruptiebestrijding: kernvoorwaarde voor sociale en economische ontwikkeling

Enkele bespiegelingen over het VN-Verdrag tegen Corruptie

Martine Boersma¹

Inleiding

Bestrijding van corruptie is fundamenteel voor het verwezenlijken van betere levensomstandigheden wereldwijd. Volgens schattingen van de Afrikaanse Unie en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank kost corruptie de Afrikaanse economieën elk jaar meer dan US\$ 148 miljard, hetgeen leidt tot een verlies van 50 procent aan belastingopbrengsten. Bovendien worden Afrikaanse producten hierdoor 20 procent duurder, en wordt 25 procent van het Afrikaanse bruto binnenlands product opgeslokt.² Men zou daarom zelfs kunnen stellen dat de aanpak van corruptie van grotere importantie is dan het verhogen van budgets voor ontwikkelingshulp.

Uitgebreid onderzoek toont bovendien aan dat corruptie op verschillende manieren slecht is voor economische groei. Zo heeft corruptie een negatieve invloed op private investeringen, leidt het tot verkeerde inzet van talent op de arbeidsmarkt, vermindert het de effectiviteit van hulpstromen, leidt het tot minder belastingopbrengsten en tot een slechtere kwaliteit van publieke infrastructuur en publieke diensten, en beïnvloedt het de samenstelling van overheidsuitgaven.³ Ook vergroot corruptie inkomensongelijkheid en armoede.⁴ De armen worden onevenredig zwaar getroffen, nu dikwijls smeergeld van hen wordt gevraagd, bijvoorbeeld door politieagenten, lokale ambtenaren of in het onderwijs en de gezondheidszorg.

In de afgelopen decennia is de aandacht voor het fenomeen corruptie aanzienlijk toegenomen. Dit heeft geresulteerd in de totstandkoming van diverse anti-corruptieverdragen, alsmede van nationale wetgeving en initiatieven in de private sector. Ook binnen de Verenigde Naties staat het thema op de agenda. Essentieel in dit kader is het Verenigde Naties Verdrag tegen Corruptie (*United Nations Convention Against Corruption*, oftewel UNCAC). Dit verdrag is het meest omvattende anti-corruptieverdrag dat thans op internationaal niveau bestaat, en daarom verdient het onze bijzondere aandacht.

Dit artikel gaat allereerst kort in op de definitie en de verschillende verschijningsvormen van corruptie, zoals omschreven in het Verdrag. Vervolgens wordt de totstandkoming van het Verdrag, de inhoud hiervan, alsmede het bestaande toezicht hierop besproken. Be-toogd zal worden dat het VN-Verdrag tegen Corruptie een zeer noodzakelijk instrument is, doch dat het toezicht nog sterk te wensen overlaat. Tot slot zal aan de orde komen op welke wijze de bestaande mechanismen van de VN op het gebied van mensenrechten kunnen worden ingezet ter bestrijding van corruptie, als aanvulling op het VN-Verdrag tegen Corruptie.

Corruptie: een veelkoppig monster

Publiek - privaat

Vooraleer wordt ingegaan op de bestrijding van corruptie, dient inzichtelijk te worden gemaakt wat er precies verstaan wordt onder corruptie. Immers, het gaat om een veelkoppig monster dat niet altijd even gemakkelijk te omschrijven is. Een veelgebruikte definitie is die van de Wereldbank, tegenwoordig een grote speler op het gebied van anti-corruptie.⁵ De Bank definieert corruptie als 'het misbruik van een publieke functie voor privaat gewin.' Dit geeft reeds aan dat er een onderscheid is tussen corruptie enkel binnen de private sector, en corruptie binnen de publieke sector. Bij corruptie in de publieke sector gaat het om overheidsmacht, die voor privaat gewin wordt ingezet. Privaat gewin moet breed worden opgevat. Niet alleen de corrupte functionaris zelf kan voordeel hebben bij een corrupte transactie, maar ook diens familieleden en vrienden, politieke partij of ethische groepering. Niet vergeten moet worden dat bij corruptie in de publieke sector ook dikwijls een private partij een rol speelt. Denk aan een oliebedrijf dat een functionaris omkoopt om zo de exclusieve rechten te kunnen verkrijgen om boringen te doen, of een burger die steekpenningen aan een politieagent betaalt om een overtreding over het hoofd te zien.

Van links naar rechts: Suharto (Indonesië), Mobutu Sese Seko (Zaire), Bokassa (Centraal Afrikaans Republiek) en 'Papa Doc' Duvalier (Haïti).

Grand - petty

Wanneer we kijken naar corruptie in de publieke sector, dan kan deze zowel op hoog niveau plaatsvinden (zogenoemd *grand corruption*), als binnen lagere regionen van de overheid (beter bekend als *petty corruption*). Wanneer corruptie in een staat wijdverbreid is, dan zal van beide vormen sprake zijn. Met name corruptie in de hogere lagen van overheidsmacht is moeilijk aan te pakken. Bovendien wordt dikwijls aangenomen dat corruptie aan de top van de samenleving kan doorsijpelen naar de overige lagen, waardoor een gehele samenleving duurzaam wordt ontwricht. Een aantal staten zijn ware kleptocratieën: politieke systemen gebaseerd op zelfverrijking; denk aan 'Papa Doc' Duvalier in Haïti, Mobutu Sese Seko in Zaire, Bokassa in de Centraal Afrikaanse Republiek, en Suharto in Indonesië. Het behoeft geen betoog dat in deze staten de gewone burgers de dupe zijn van de inheligheid van de elite, met alle gevolgen van dien voor het algehele ontwikkelingsniveau.

Verschijningsvormen

6

Ook kunnen er diverse praktijken worden geschaard onder de paraplu van het begrip 'corruptie'. In dit kader biedt het VN-Verdrag tegen Corruptie wat meer houvast. Het verdrag onderscheidt namelijk vijf vormen van corruptie: (i) omkoping (*bribery*, zowel actief als passief); (ii) verduistering (*embezzlement*); (iii) aanwenden van invloed (*trading in influence*); (iv) misbruik van functie (*abuse of functions*); en (v) ongerechtvaardigde verrijking (*illicit enrichment*). Opgemerkt dient te worden dat deze begrippen mede omwille van politiek compromis in het Verdrag zijn beland, en dat een andere indeling ook mogelijk zou zijn geweest. Aangenomen kan echter worden dat de meeste verschijningsvormen van corruptie wel onder één van de vijf vormen kunnen worden geschaard.

Nu in grote lijnen duidelijk is wat er onder corruptie kan worden verstaan, zal ingegaan worden op de ontwikkelingen die hebben geleid tot het veelomvattende VN-Verdrag tegen Corruptie.

Totstandkoming van het Verenigde Naties Verdrag Tegen Corruptie

Introductie

De inspanningen van de Verenigde Naties op het gebied van anti-corruptie stammen uit de tweede helft van de jaren 90 van de twintigste eeuw. Daarvoor was anti-corruptie nog voornamelijk een taboeonderwerp in de politieke arena. Een interessante uitzondering is echter de Amerikaanse anti-corruptiewetgeving die al in 1977 tot stand kwam in de nasleep van het Watergate-schandaal, namelijk de *Foreign Corrupt Practices Act*. Uiteindelijk hebben diverse maatschappelijke en politieke ontwikkelingen geleid tot diverse verdragen op anti-corruptiegebied, alsmede tot nationale wetgeving.

Opmars van VN-activiteiten

In het kader van de Verenigde Naties zien we dit voor het eerst in 1996, toen er twee resoluties zijn aangenomen: de *International Code of Conduct for Public Officials*⁶ en de *UN Declaration against Corruption and Bribery in International Commercial Transactions*.⁷ Het jaar erna nam de Algemene Vergadering een resolutie aan met de titel *International Cooperation Against Corruption Bribery in International Commercial Transactions*.⁸ In 1998 kwam er opnieuw een resolutie met de naam *Action Against Corruption and Bribery in International Commercial Transactions*,⁹ en een jaar later werd opnieuw een resolutie aangenomen.¹⁰ Uiteindelijk, in 2000, zag het eerste verdrag het licht: de *UN Convention Against Transnational Organized Crime* (UNTOC).¹¹ Dit verdrag trad in werking op 29 sep-

tember 2003 en heeft op dit moment 147 partijen.¹² Het verdrag richt zich op de bestrijding van transnationale georganiseerde misdaad, waaronder actieve en passieve omkoping van nationale ambtenaren, en actieve en passieve omkoping van buitenlandse ambtenaren dan wel internationale ambtenaren.

Achtergrond van het VN-Verdrag

Vervolgens is in 2003 het eerste echt wereldwijde juridische instrument tegen corruptie aangenomen: het VN-Verdrag tegen Corruptie. Het trad in werking op 14 december 2005 en er zijn op dit moment 165 staten partij. Anti-corruptie wordt derhalve breed gedragen door staten. Wat echter opmerkelijk – en tevens zorgelijk – is, is dat een aantal G20-landen nog geen partij is bij het Verdrag, zoals Duitsland, Japan en Saoedi-Arabië. Met 71 artikelen is het Verdrag uitvoerig te noemen. Dat er thans een verdrag in werking is dat enkel en alleen gericht is op corruptiebestrijding, is een grote vooruitgang te noemen ten opzichte van slechts enkele decennia geleden, toen corruptie nog grotendeels onbespreekbaar werd geacht. Reden te meer om de verplichtingen van staten onder het Verdrag nader te bekijken.

Verplichtingen van staten onder het Verenigde Naties Verdrag tegen Corruptie

De verplichtingen van de staten die partij zijn bij het Verdrag, kunnen worden ondergebracht in vier categorieën: preventie, strafbaarstelling, internationale samenwerking en *asset recovery*.

Preventie

Op het gebied van preventie bevat het Verdrag een wijd scala aan maatregelen in de publieke en de private sector. Wat echter opvalt is dat een aantal bepalingen ten aanzien van preventie geen daadwerkelijke verplichtingen voor staten bevat, maar dat in plaats daarvan meer onverplichte bewoordingen zijn gekozen, zoals ‘*States shall endeavour to*’, en ‘*States shall consider to*’. Dit is het resultaat van het politieke steekspel dat doorgaans voorafgaat aan het sluiten van een verdrag binnen het kader van een grote internationale organisatie.

Strafbaarstelling

Voorts bevat het Verdrag bepalingen over strafbaarstelling van corruptie in de private en de publieke sector. Opmerkelijk is dat Staten niet dezelfde verplichtin-

gen hebben ten opzichte van de diverse vormen van corruptie. Er wordt namelijk een onderscheid gemaakt tussen enerzijds delicten die voor staten verplicht zijn om strafbaar te stellen, en anderzijds delicten die slechts optioneel zijn om strafbaar te stellen. Dit is ongetwijfeld wederom het resultaat van politiek compromis in de onderhandelingen van een dergelijk verdrag. Strafbaarstelling is verplicht voor (i) actieve en passieve omkoping van nationale ambtenaren;¹³ (ii) actieve omkoping van buitenlandse ambtenaren en ambtenaren van internationale organisaties;¹⁴ (iii) verduistering;¹⁵ (iv) witwassen van de opbrengsten van corruptie;¹⁶ (v) tegenwerken van de rechtsgang;¹⁷ en (vi) deelname.¹⁸

Daarentegen is strafbaarstelling van de navolgende delicten slechts optioneel: (i) passieve omkoping van buitenlandse ambtenaren en ambtenaren van publieke internationale organisaties;¹⁹ (ii) aanwenden van invloed;²⁰ (iii) misbruik van functie;²¹ (iv) ongerechtvaardigde verrijking;²² (v) omkoping in de private sector;²³ (vi) verduistering in de private sector;²⁴ (vii) concealment;²⁵ (viii) poging en voorbereiding.²⁶

Internationale samenwerking

De derde pijler van het Verdrag is internationale samenwerking. De betreffende bepalingen gaan met name over wederzijdse juridische bijstand en over uitlevering.²⁷

Asset recovery

Tot slot bevat het verdrag belangrijke bepalingen over *asset recovery*. Deze gaan bovendien verder dan eerder het geval was. Niet alleen is voorzien in inbeslagname en bevroren van tegoeden, maar ook in repatriëring van vermogensbestanddelen naar de landen van herkomst.²⁸ Dit is beslist een sterk punt van het Verdrag.

Toezicht op het Verdrag

Verdragsinhoud is één ding, naleving en handhaving is iets anders. Het Verdrag laat op dit punt nog wel het nodige te wensen over. Artikel 63 bepaalt dat de *Conference of State Parties* de taak heeft om de capaciteit van en de samenwerking tussen partijen te verbeteren, teneinde de doelen van het Verdrag te bereiken en om implementatie te bevorderen en te controleren. De *Conference* heeft de bevoegdheid om een mechanisme of lichaam in het leven te roepen om te assisteren bij de effectieve implementatie van het Verdrag.

In 2006, gedurende de eerste *Conference of State Parties*, werd het belang van een *review mechanism* onderkend. Een *self-assessment* checklist werd ontworpen en 16 staten namen deel aan een vrijwillige pilot. Hierna werd de *Working Group on the Review of Implementation* opgezet. Helaas werd in januari 2008, gedurende de tweede *Conference of State Parties*, niet van de gelegenheid gebruik gemaakt om een concreet systeem van monitoring op te zetten. De staten konden het hierover niet eens worden. Wel werd besloten om het *self-assessment* programma uit te breiden, alsook de *pilot*. Uiteindelijk zijn de verdragsluitende staten het in 2009, gedurende de derde *Conference*, eens geworden over het opzetten van een *Review Mechanism*.²⁹

Het *Review Mechanism* bestaat uit een review van elke verdragsluitende staat door twee andere staten (lees: experts).³⁰ Eén van de twee andere staten komt uit dezelfde regio als de staat die beoordeeld wordt.³¹ Dit alles leidt tot een landenrapport, dat ook successen, goede voorbeelden, uitdagingen en beschouwingen bevat.³² Deze rapporten blijven echter vertrouwelijk,³³ doch staten kunnen wel beslissen om deze te publiceren.³⁴ Ook zullen staten zich ervoor inspannen om de rapporten toegankelijk te maken voor andere staten.³⁵ Toezicht op het proces van review ligt bij de *Implementation Review Group* (IRG), bestaande uit vertegenwoordigers van verdragsluitende staten.³⁶ De IRG komt ten minste één maal per jaar samen in Wenen, en rapporteert aan de *Conference*.

Geconcludeerd kan worden dat het bestaande mechanisme van toezicht op het Verdrag verre van optimaal is. De vertrouwelijkheid die het systeem met zich meebrengt gaat in tegen de roep om transparantie en inzicht in de wijze waarop staten uitvoering geven aan hun anti-corruptiebeloften. Het Verdrag heeft daarmee nog niet daadwerkelijk tanden gekregen. Aan de andere kant staat de uitvoering van het Verdrag nog grotendeels in de kinderschoenen, en valt het te hopen dat er in de toekomst een steviger toezichtmechanisme wordt ontwikkeld. Het zal hierbij voornamelijk aankomen op politieke wil van de verdragsluitende landen, gedreven door de achterliggende ontwikkelingen op wereldniveau. Los van de politieke haalbaarheid zou een onafhankelijk college, bestaande uit internationale experts op anti-corruptiegebied, de voorkeur genieten. Idealiter zou een dergelijk toezichthoudend orgaan de bevoegdheid moeten hebben om bindende sancties op te leggen aan staten die de verplichtingen uit het Verdrag met voeten treden. De toekomst zal moeten uitwijzen of dit orgaan er komt. Mogelijk is hiermede een belangrijke rol weggelegd voor het middenveld om als katalysator te fungeren.

VN-mensenrechtenmechanismen: ook inzetbaar in de strijd tegen corruptie

Introductie

In de aanpak van corruptie is niet alleen het besproken Verdrag relevant binnen de context van de Verenigde Naties, doch ook andere bestaande mechanismen kunnen worden ingezet. Wellicht minder voor de hand liggend doch zeer relevant zijn de kaders die gevormd zijn in de context van mensenrechten. Binnen de VN is er in grote lijnen een tweeledig systeem van mensenrechtenbescherming.

VN-Verdragscomités

Ten eerste zijn er de diverse toezichthoudende Verdragscomités (de zogeheten *treaty bodies*, met daarin onafhankelijke experts), die waken over de naleving door staten van de fundamentele mensenrechtenverdragen, waaronder het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten, alsmede het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten. Wanneer men de diverse statenrapporten van de Verdragscomités erop na slaat, dan valt op dat er in de afgelopen paar jaren een toenemende aandacht valt te ontdekken voor corruptie. Steeds vaker wordt gesignaleerd dat corruptie een negatieve invloed heeft op het genot van mensenrechten. Men kan dan denken aan corruptie binnen de rechterlijke macht, hetgeen op gespannen voet staat met het recht op een eerlijk proces. Maar ook economische, sociale en culturele rechten zijn in het geding. Zo komt corruptie veel voor in de gezondheidszorg, waardoor het recht op gezondheid in het spel is, alsmede in het onderwijs, waar het recht op onderwijs zou moeten prevaleren. Kortom, de Verdragscomités hebben ook een taak te vervullen op het gebied van anti-corruptie. De Comités lijken zich hier steeds meer bewust van te zijn, hetgeen beslist valt toe te juichen. Bovendien geven een aantal mensenrechtenverdragen individuen het recht om een individuele klacht in te dienen bij de Comités. In dat geval kunnen ook burgers zich wenden tot de Comités in gevallen waarin hun rechten mogelijk geschonden zijn door specifieke gevallen van corruptie. Ook mensenrechtenprocedures op nationaal niveau kunnen worden ingezet, bijvoorbeeld die op basis van de grondwet.

Ten tweede is er binnen het VN-systeem toezicht op de naleving van mensenrechten door de VN-Mensenrechtenraad (*UN Human Rights Council*). In tegenstelling tot de Verdragscomités is de Raad een politiek orgaan waarin staten zitting nemen. Toch blijkt dat de Raad in toenemende mate aandacht besteedt aan corruptie, bijvoorbeeld gedurende de *Universal Periodic Review* (UPR), een toezichtmechanisme waarin staten elkaar op periodieke basis de maat nemen op mensenrechtengebied. Corruptie wordt derhalve door Staten zelf als een mensenrechtenthema beschouwd. Ook in de procedures van de onafhankelijke *Special Rapporteurs* is corruptie regelmatig een aandachtspunt. Deze lijn dient beslist te worden voortgezet.

Conclusie

De bestrijding van corruptie geniet in toenemende mate aandacht van de internationale gemeenschap, niet in de laatste plaats van de Verenigde Naties. Na een aantal resoluties op dit gebied is in 2003 het VN-Verdrag tegen Corruptie tot stand gekomen. Dit Verdrag is, zoals zo veel verdragen, het resultaat geweest van politiek compromis. Met name zijn staten erg terughoudend in het toekennen van serieuze bevoegdheden aan een toezichthoudend orgaan. Momenteel wordt de heil gezocht in een niet-bindend mechanisme van onderling toezicht tussen staten. Wil het Verdrag een effectief instrument worden, dan zal er onderhandeld moeten worden over een volwassen systeem van toezicht. In aanvulling op het Verdrag kan er ook binnen het VN-systeem vanuit een andere hoek naar corruptie, en de bestrijding daarvan, worden gekeken. Betoogd is dat er vanuit mensenrechtelijk oogpunt – terecht – in toenemende mate aandacht wordt besteed aan corruptie. Dit is zeer wenselijk, te meer nu het kwalificeren van een corrupte praktijk als een mensenrechtenschending een morele lading heeft, hetgeen vanuit politiek oogpunt het nodige kan bereiken. Ook heeft deze aanpak tot gevolg dat er additionele klachtenprocedures (zowel nationaal als internationaal) gebruikt kunnen worden om corruptie aan de kaak te stellen. Dit is geen overbodige luxe: sociale en economische ontwikkeling zal namelijk zeer moeilijk bereikt kunnen worden in staten waar corruptie welig tiert.

Noten

1. mr. dr. Martine E.V. Boersma studeerde rechten aan de Universiteit Maastricht (*cum laude*), waarna zij gedurende 4 jaar promotieonderzoek verrichtte op het gebied van de mensenrechtelijke en internationaal strafrechtelijke kant van corruptie in de publieke sector. Haar proefschrift, getiteld *Corruption: a violation of human rights and a crime under international law?* werd op 27 september 2012 verdedigd en is verschenen bij uitgeverij Intersentia te Antwerpen. Thans is Martine werkzaam als advocaat bij SPEE advocaten te Maastricht Airport, alwaar zij een commerciële rechtspraktijk voert.
2. WILLIAM DE MARIA, 'Cross cultural trespass: assessing African anti-corruption capacity', *International Journal of Cross Cultural Management*, 2008, 317-341.
3. Zie onder meer PAOLO MAURO, 'The effects of corruption on growth and public expenditure', in ARNOLD J. HEIDENHEIMER en MICHAEL JOHNSTON (red.), *Political corruption: concepts and contexts*, New Brunswick, Transaction, 2002, 339-352.
4. SANJEEV GUPTA, HAMID R. DAVOODI en ROSA ALONSO-TERME, 'Does corruption affect income inequality and poverty?' in GEORGE T. ABED en SANJEEV GUPTA (red.), *Governance, corruption & economic performance*, Washington DC, International Monetary Fund, 2002, 458-486 op pagina 478.
5. Opgemerkt dient te worden dat de Bank zelf ook niet vrij is van controverse op dit gebied. In 2007 was Paul Wolfowitz, President van de Bank, in opspraak omdat hij zijn positie zou hebben misbruikt om het salaris van een relatie te verhogen. Ook wordt er regelmatig gesproken over corruptie binnen projecten die door de Bank zijn gefinancierd, zie bijvoorbeeld STEVE BERKMAN, *The World Bank and the Gods of lending*, Sterling, Kumarian Press, 2008.
6. UN Doc. A/RES/51/59 (12/12/1996).
7. UN Doc. A/RES/51/191 (16/12/1996).
8. UN Doc A/RES/52/87 (12/12/1997).
9. UN Doc. A/RES/53/176 (15/12/1998).
10. UN Doc. A/RES/54/128 (17/12/1999).
11. UN Doc. A/RES/55/25/ (15/12/2000).

12. www.unodc.org/unodc/en/treaties/CTOC/countrylist.html
13. Art. 15 VN Verdrag tegen Corruptie
14. Art. 16 lid 1 VN Verdrag tegen Corruptie
15. Art. 17 VN Verdrag tegen Corruptie
16. Art. 23 VN Verdrag tegen Corruptie
17. Art. 25 VN Verdrag tegen Corruptie
18. Art. 27 lid 1 VN Verdrag tegen Corruptie
19. Art. 16 lid 2 VN Verdrag tegen Corruptie
20. Art. 18 VN Verdrag tegen Corruptie
21. Art. 19 VN Verdrag tegen Corruptie
22. Art. 20 VN Verdrag tegen Corruptie
23. Art. 21 VN Verdrag tegen Corruptie
24. Art. 22 VN Verdrag tegen Corruptie
25. Art. 24 VN Verdrag tegen Corruptie
26. Art. 27 lid 2 en lid 3 VN Verdrag tegen Corruptie
27. Hoofdstuk IV VN Verdrag tegen Corruptie
28. Hoofdstuk V VN Verdrag tegen Corruptie. Zie ook LINDA M. SAMUEL, 'Repatriation obligations under the United Nations Convention against Corruption', *Resource Materials Series*, 2005, 5, 58-64.
29. Conference of State Parties to the UNCAC, Resolution 3/1.
30. Terms of reference for the Mechanism for the Review of Implementation of the United Nations Convention Against Corruption, paragraaf 18.
31. Ibid., paragraaf 19.
32. Ibid., paragraaf 33.
33. Ibid., paragraaf 37.
34. Ibid., paragraaf 38.
35. Ibid., paragraaf 39.
36. Ibid., paragraaf 42.

Je doet het goed, ook al weet ik niet wat je doet. Percepties over de VN als ontwikkelingsactor.

Ignace Pollet¹

In recente enquêtes rond het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking blijkt dat het publiek een gunstig beeld heeft van de Verenigde Naties als ontwikkelingsactor. Daar waar de perceptie van geschiktheid voor andere actoren dalende is, blijven de Verenigde Naties verrassend overeind. Hoe reëel is die appreciatie echter, en welke betekenis moeten we erin zien? Met behulp van cijfermateriaal en achtergrondinformatie proberen we daarin klaarheid te krijgen.

Het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking

Het HIVA heeft de afgelopen jaren verschillende enquêtes uitgevoerd naar het draagvlak bij de bevolking voor ontwikkelingssamenwerking. In 2003, 2004 en 2007 gebeurde dat in opdracht van I.I.I.I.I en ging het om telefonische bevestigingen bij een representatief staal van de Vlaamse bevolking. In 2010 en 2012 was de federale overheid de opdrachtgever middels het onderzoeksprogramma PULSE1, en werd de enquête via een webpanel bij de Belgische bevolking (18+) afgenomen. Bij de laatste enquête werden op basis van het digitaal platform van het enquêtebureau iVOX 1700

Belgen bevestigd. Om de bevindingen beter te kunnen duiden werd de enquête gevolgd door acht groeps-gesprekken, vier in Vlaanderen en vier in Franstalig België³.

Een aantal resultaten waren opvallend, omdat ze blijk gaven van een trendbreuk in vergelijking met de vorige bevestigingen. Een draagvlak-enquête peilt kort gezegd naar de kennis, de attitude (empathie, houding, opinies) en het gedrag ten aanzien van het onderzochte domein, in dit geval ontwikkelingssamenwerking. Inzake de attitude stellen we een daling vast in de perceptie van zowel de relevantie als de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking. Slechts 8.6% van de bevolking vindt dat het geld goed besteed wordt, tegenover 39% die vindt dat het slecht besteed wordt. Daarnaast zijn 44% van mening dat het budget voor ontwikkelingssamenwerking moet verminderen. In 2010 was dat 28%, in 2007 – weliswaar met alleen cijfers voor Vlaanderen – slechts 7%. Onderstaande tabel toont de evolutie in het antwoordpatroon op deze vraag.

Die terugval van het draagvlak inzake attitude wordt ook gereflecteerd in een terugval qua *gedrag*, waarbij vooral wordt gekeken naar het donateurschap of geefgedrag zoals het door de respondenten wordt gerapporteerd. 33% van de Belgen verklaarde in het afge-

Tabel 1 Mening over de hoogte van de besteding aan ontwikkelingshulp: historiek, in %

	2004 Vla.*	2007 Vla.*	2010 Vla. tel**	2010 Bel. tel. & web**	2010 Bel. web**	2012 Bel. web**
Vermeerderen	51,6	49,6	23,9	19,5	16,8	10,0
Gelijk blijven	31,5	36,2	64,4	45,9	38,5	31,7
Verminderen	5,8	7,2	11,1	23,2	28,3	44,5
Ik weet het niet	11,1	7,0	0,6	11,4	16,4	13,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* bron: I.I.I.I.I enquête, Vlaanderen (telefonisch);

**bron: PULSE enquête, België (web-panel + in 2010 gedeeltelijk telefonisch)

Tabel 2 In welke mate zijn de volgende instanties volgens u geschikt om zich met ontwikkelingshulp bezig te houden? U kan antwoorden met zeer geschikt (++), eerder geschikt (+), tussenin (+/-), eerder niet geschikt (-) en helemaal niet geschikt (--)

	++	+	+/-	-	--	?
Verenigde Naties	39,4	33,9	13,0	2,6	4,7	6,3
Europese Commissie	27,6	33,2	19,7	5,3	7,9	6,4
Belgische overheid	17,0	29,9	24,8	8,6	13,4	6,3
Ngo's	32,9	31,0	17,1	3,8	4,3	10,9
Gewestelijke overheid	7,1	16,8	24,9	16,6	19,6	15,0
Bedrijven	11,3	25,9	33,3	12,4	10,7	6,5
Vakbonden	3,0	9,3	18,8	22,3	37,3	9,3
Steden en gemeenten	2,6	11,7	26,2	25,5	25,6	8,4
Kerk & missionarissen	22,2	31,6	20,8	7,9	11,2	6,3
Sportverenigingen	2,4	9,7	25,1	26,5	27,8	8,8
Scholen	5,8	18,5	30,1	19,6	18,4	7,6
Individuele burgers	6,1	16,5	33,3	18,6	18,1	7,4

(bron: Draagvlakenquête PULSE 2012; N.B. per horizontale rij vormen de percentages samen 100%)

lopen jaar geld te hebben gegeven voor projecten in ontwikkelingslanden. Bij de Vlamingen was dat 39%, wat toch ook een daling inhield ten opzichte van 2010 (48.3%), 2007 (58%) en 2004 (60%).

Het kennisniveau rond ontwikkelingssamenwerking ligt in regel laag. De meeste mensen hebben weinig besef over de grootteorde van het budget, het type projecten of wie de actoren zijn. Tijdens de groeps-gesprekken bleken de meeste deelnemers als actoren van ontwikkelingssamenwerking vooral Artsen Zonder Grenzen, 11.11.11 of de occasionele kleine organisatie uit de buurt voor ogen te hebben. Dat het grootste gedeelte van ontwikkelingshulp via bilaterale en multilaterale samenwerking verloopt, was niet bekend. Wanneer expliciet werd doorgevraagd over grote humanitaire hulpacties zoals in Haïti in 2010 begon het bij sommige deelnemers te dagen dat de Verenigde Naties hierbij betrokken waren. Die disproportionaliteit tussen enerzijds een gelimiteerde kennis en stereotype beeldvorming en anderzijds uitgesproken attitudes, vormt misschien de meest kenschetsende eigenschap van het draagvlak van ontwikkelingssamenwerking: *a mile wide and an inch deep*⁴. Het is belangrijk dat voor ogen te houden in de hierna komende passage

De Verenigde Naties als geschikte actor

Een van de vragen die in de gehouden draagvlak-enquête consistent werd opgenomen, betreft de perceptie over de geschiktheid van de actoren. Er worden een aantal actoren van ontwikkelingssamenwerking opgelijst waarbij aan de respondent gevraagd wordt te oordelen over de geschiktheid van die actor om zich met ontwikkelingshulp bezig te houden.

We zien dat wanneer we de '++' en de '+'kolommen samentellen, de Verenigde Naties op kop staan als meest geschikte actor (73.4%). De ngo's vormen een goede tweede (63.9%) met de Europese Commissie als derde (60.8%). Wat verderop volgen de kerk (53.8%) en de Belgische federale overheid (46.9%). Andere mogelijke actoren komen daar ver achter. De kolom met een '?' in de titel bevat de respondenten die niet geantwoord hebben op de vraag. 'Weet niet' was niet expliciet voorzien als antwoordcategorie. Dit verhaal krijgt een extra dimensie wanneer we deze antwoordpatronen gaan vergelijken over de jaren heen. Weliswaar werden in 2007 niet alle antwoordcategorieën opgelijst.

Deze tabel toont dat sinds 2007 alle actoren er qua gepercipieerde geschiktheid op achteruit gegaan zijn,

Tabel 3 Evolutie van de opinie over geschiktheid van de actoren van ontwikkelingssamenwerking, in %

% die de instantie (zeer of eerder) geschikt vindt	In 2012	In 2010 (web)	In 2007 (Vla. telefonisch)*
De Verenigde Naties	73,4	79,9	83,9
De Europese Commissie	60,8	70,9	
De Belgische overheid	46,9	57,6	79,3
De niet-gouvernementele organisaties (ngo's)	63,9	67,3	89,6
De gewestelijke (Vla./Wa./Bru.) overheid	23,9	38,0	
Bedrijven	37,2	44,8	64,1
Vakbonden	12,3	15,8	30,4
Steden en gemeenten	14,3	22,5	47,9
Kerk, missionarissen en missiezusters	53,8	62,8	75,9
Sportverenigingen	12,1	15,7	
Scholen	24,3	29,4	
Individuele burgers	22,6	34,4	79,8

*bron: PULSE enquêtes (België, webpanel, 2012 en 2010); I.I.I.I-enquête (Vlaanderen, telefonisch, 2007)

maar dat de Verenigde Naties in die algemene achteruitgang nog het best overeind blijven. Vergelijk daarmee de perceptie over de Belgische overheid, die in 2007 nog bij het koppeloton stond en nu tot de middenmoot is teruggevallen.

Onderzoeken in het buitenland bevestigen het positieve beeld dat over de Verenigde Naties als ontwikkelingsagentschap bestaat. De NCDO-flitspeiling⁵ van 2012 toont dat een goede 70% van de Nederlanders de VN een geschikte actor vinden, evenveel als de ngo's maar beduidend meer dan de Nederlandse overheid (50%) of de Europese Commissie (51%). In een Zweedse opiniepeiling⁶ bij 2000 respondenten eindigden de VN als runner-up qua efficiënte ontwikkelingsactor na de Zweede ngo's, maar vóór SIDA (het Zweedse bilaterale agentschap) en de Europese Unie. In 2009 peilde de Eurobarometer⁷ bij de Europeanen naar wie ze het best geplaatst vonden om armen te helpen in hun ontwikkeling. 33% van de respondenten uit alle lidstaten gecombineerd zagen de Verenigde Naties als de best geplaatste; 26% vonden dat de Europese Unie het meest geschikt was; volgens 20% kwam die eer de VS toe en slechts 5% verkozen hun eigen nationale overheid. Per land bekeken haalden de Verenigde Naties de hoogste scores in Zweden (73%), Finland (66%) en Nederland (54%) en de laagste scores in Cyprus (19%), Portugal (18%) en Litouwen (17%). In België vonden 34% dat de Verenigde Naties best geplaatst waren.

Gepaste trots of relativering?

De Verenigde Naties halen in de perceptie van het publiek goede punten als actor van ontwikkelingssamenwerking. Maar waarop is dat succes gestoeld? Is die perceptie op een of andere manier gerechtvaardigd? We zien enkele redenen om al te euforische reacties te temperen.

Een eerste reden om de cijfers te relativeren is reeds aangehaald: de meeste mensen geven toe dat ze niet goed op de hoogte zijn van ontwikkelingssamenwerking. Wanneer gevraagd wordt met welke ontwikkelingsorganisaties men bekend is, worden noch de Verenigde Naties op zich, noch de prominente VN-agentschappen of –programma's zoals ILO, FAO of UNDP opgesomd. De positieve perceptie slaat derhalve op het beeld dat men zich op grond van de media van de Verenigde Naties vormt. Op zich is het uiteraard gunstig dat men er van de VN geen negatief beeld op nahoudt, maar een niet door kennis of inzicht gedragen beeld kan bij de geringste wanklank smelten als sneeuw voor de zon.

Een tweede voorbehoud ten opzichte van de cijfers in de tabellen 2 en 3 heeft te maken met de vraag waarop het oordeel van de respondent effectief slaat: op de instelling zelf, of op wat ze doet op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Luidens de vraag zou het om het tweede moeten gaan. Toch is er door surveymethodologen maar al te vaak op gewezen dat een vraag die niet 100% eenduidig is, verkeerd begrepen kan worden. Een meerduidigheid bestaat er in dit

geval in dat een respondent die sowieso geen fan is van een bepaalde instelling, geneigd zal zijn die instelling ook voor ontwikkelingssamenwerking ongeschikt te verklaren. Zo zal iemand die het niet op vakbonden begrepen heeft allicht weinig heil zien in de rol van vakbonden als ontwikkelingsactor, ook al weet hij/zij niet precies wat vakbonden in dat verband uitrusten. Een andere meerduidigheid bestaat erin dat wie ontwikkelingssamenwerking sowieso niet relevant of niet effectief vindt, allicht ook niet positief zal antwoorden op de geschiktheidsvraag van om het even welke actor. Dat verklaart onder meer waarom alle actoren er qua gepercipieerde geschiktheid op achteruit gaan.

Als men de redenering dan omdraait, zou het dus kunnen dat de geschiktheid van de VN als ontwikkelingsactor vooral betekent dat men van de VN een gunstig beeld heeft, zonder echt te weten wat de VN in haar ontwikkelingsactiviteiten onderscheidt van andere actoren.

Een derde reden om de gunstige VN-score te relativiseren, ligt in een eenvoudig mentaal compensatiemechanisme: om allerlei redenen beoordeelt men de bekende actoren als ongeschikt, dus dienen er toch ook nog enkele 'goede' over te blijven. Uit de Edelman Trust Barometer⁸ van 2012 blijkt dat wereldwijd de geloofwaardigheid van zowel overheid, bedrijven en ngo's erop achteruit gaat. De goede actoren zijn dan degene die vrij veraf liggen en waarop men in feite het minste zicht heeft: de internationale instellingen, met name de Verenigde Naties en de Europese Unie. Omdat de Europese Unie in de loop der jaren een alsmaar slechtere pers krijgt, blijven alleen nog de VN over als onbesproken blad. Dat staat schril in contrast met een opinie die vaak opduikt tijdens groepsdiscussies, namelijk dat bij grote organisaties ook het risico op bureaucratie en allerlei tussenechelons het grootst is. Kleine private initiatieven boezemen bijgevolg meer vertrouwen in, hoewel velen ook waarschuwen voor een wildgroei aan projecten die in het Zuiden ongecoördineerd hun ding doen.

Tegenover deze punten van voorbehoud, staat een andere vaststelling die hoopgevend kan zijn vanuit VN-perspectief: hogeropgeleiden zien de Verenigde Naties vaker als geschikt voor ontwikkelingssamenwerking dan midden- of lageropgeleiden. In het PULSE-draagvlakonderzoek van 2010 bleek dat 87% van de hoger opgeleiden de Verenigde Naties als geschikt beoordeelden, tegen 78% van de middengeschoolden en 76% van de lageropgeleiden. We moeten erbij zeggen dat het scholingsniveau ook positief werkt voor de geschiktheidsperceptie van de ngo's, de federale overheid en de Europese Unie, maar van geen invloed

is wanneer het gaat om bedrijven, vakbonden, de kerk of atypische actoren. De invloed van het opleidingsniveau wordt bevestigd in de reeds vermelde Eurobarometer. 41% van zij die tot na hun 20ste gestudeerd hebben vinden de VN de best geplaatste actor voor ontwikkelingssamenwerking, tegen 33% van zij die hun studies tussen hun 16de en 19de beëindigd hebben en slechts 26% van zij die reeds voor hun 16de zijn gestopt met studeren. Het opleidingsniveau speelt in de Eurobarometercijfers niet ten aanzien van de andere actoren.

Besluit

In de recente Belgische barometer rond het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking, komen de Verenigde Naties naar voor als de ontwikkelingsactor waarvan het publiek denkt dat hij het meest geschikt is. De Verenigde Naties scoren daarin beter dan de ngo's, de bilaterale samenwerking en de meer atypische actoren. Dat beeld wordt bevestigd door andere recente peilingen in het buitenland. In een periode waarin de populariteit van ontwikkelingssamenwerking merkkelijk achteruit gaat, houden de Verenigde Naties het beste stand.

Anderzijds hebben we gesuggereerd dat deze perceptie niet op kennis van zaken gestoeld is. Het beeld dat men heeft, slaat mogelijks niet zozeer op de kunde inzake het domein van ontwikkelingssamenwerking, maar op de sympathie of antipathie die men voor de instelling op zich heeft. Daar waar de achterdocht tegenover de meer bekende instellingen, zoals staat, vakbonden en bedrijven alsmaar toeneemt, is de relatieve onbekendheid van de VN allicht in hun voordeel. Het risico is evenwel dat één occasionele misser zou kunnen volstaan om dat gunstige beeld op de helling te zetten.

Toch is een perceptie ook een realiteit op zich en kan men maar beter een gunstig dan een ongunstig beeld opgehangen krijgen. Het betekent dat de VN vooralsnog een groot krediet krijgen in een wereld die alsmaar complexer wordt, waar alsmaar meer groepen, naties en instituten hun rechten opeisen en waar alsmaar meer problemen niet oplosbaar zijn zonder hulp van buitenaf.

Noten

1. Ignace Pollet doet bij het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA) van de KU Leuven onderzoek rond het thema ontwikkelings-samenwerking, meer bepaald rond de rol en de performance van de verschillende actoren en het maatschappelijke draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking in het algemeen.
2. PULSE is een onderzoekprogramma rond draagvlakmeting en draagvlakversterking van ontwikkelingssamenwerking. Het programma loopt van 2008 tot 2013 in opdracht van het federale Directoraat-Generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGD) en de Vlaamse Interuniversitaire Raad – Universitaire Ontwikkelingssamenwerking (VLIR-UOS). Website: <http://www.pulse-oplatform.com/>
3. Pollet I. (2012), Algemene barometer draagvlak ontwikkelingssamenwerking. Enquête en focus-groepsgesprekken over het draagvlak ontwikkelingssamenwerking bij de Belgische bevolking, Leuven: HIVA. Dit rapport is beschikbaar op de website http://hiva.kuleuven.be/nl/publicaties/publicatie_detail.php?id=3379
4. Cfr. Henson S. & Lindstrom J. (2011), *A mile wide and an inch deep? Understanding support for aid in the U.K.*, Brighton: IDS.
5. Carabain C., Van Gent M. en E. Boonstoppel (2012), *Nederlanders en Mondiaal Burgerschap 2012*, Amsterdam: NCDO.
6. Liljeström M. (2006), *Swedish Viewpoints on Development Cooperation, Opinion 05*, Stockholm: SIDA.
7. Europese Commissie (2009), *Development Aid in times of economic turmoil*, Special Eurobarometer n°318, Brussel: Europese Commissie.
8. Edelman Trust Barometer 2012, Annual Global Study. Geraadpleegd op <http://www.scribd.com/doc/79026497/2012-Edelman-Trust-Barometer-Executive-Summary>

Fragiele staten: verspilling of goed gebruik van ontwikkelingssamenwerking?

Dirk Brems¹

De term fragiliteit die in opgang kwam aan het begin van deze eeuw heeft sindsdien verschillende invullingen gekregen. Eerst werd voornamelijk gesproken over fragiele landen, maar geleidelijk groeide het besef dat dit stigmatiserend werkte en investeerders afstootte. Daarom werd de laatste jaren meer en meer omgeschakeld naar “fragiele situaties”. Nog neutraler is het te spreken over “factoren van fragiliteit”. In elk samenlevingsverband zijn er wel factoren van fragiliteit te vinden. Zowel op micro- als op macrovlak. Binnen de internationale ontwikkelingssamenwerking wordt fragiliteit nog dikwijls beperkt tot het niveau van de staat. Werken in ‘fragiele staten’ is anders (en moeilijker) dan werken in ‘normale’ ontwikkelingslanden. Resultaten worden dikwijls teniet gedaan door een volgende politieke, ecologische of humanitaire schok² en de (staats)structuren zijn veelal ondermijnd waardoor het moeilijker is om langdurige veranderingen in te voeren. Wat is dan de zin om te blijven investeren in deze landen en hoe moet dat eventueel gebeuren?

Wat is een fragiele staat?

Een fragiele staat is een staat die niet bij machte is om op een bepaald niveau:

- beleidsmaatregelen te nemen die als legitiem ervaren worden door de bevolking;
- de veiligheid van de bevolking te garanderen;
- een behoorlijk functionerende en voor iedereen toegankelijke justitie te organiseren;
- het economisch draagvlak te verzekeren door werkgelegenheid te creëren en voor betere leefomstandigheden te zorgen;
- de inkomsten correct te beheren en te streven naar een stevig verankerde verantwoordelijke en billijke dienstverleningscapaciteit.

Internationale meetinstrumenten

Of een land al dan niet onder de noemer ‘fragiel’ valt, wordt bepaald door de verschillende internationale meetinstrumenten. Binnen elke staat kunnen immers ‘factoren van fragiliteit’ gevonden worden zonder dat

een land daarom in zijn geheel ‘fragiel’ is. Er bestaan verschillende organisaties die dergelijke klasseringen opstellen, en die zich baseren op verschillende invalshoeken:

- Binnen het *World Bank Institute* gebruiken Kaufmann, Kraay en Mastruzzi de Governance indicators die breder zijn dan enkel de fragiliteit en het volledige bestuur analyseren.³
- Belangrijker is de CPIA van de Wereldbank zelf. Deze *Country Policy and Institutional Assessment* wordt door de Wereldbank gebruikt om te bepalen hoeveel geld een land via IDA-fondsen toegewezen kan krijgen. Het meet in hoeverre elk land erin slaagt om een beleid te voeren dat gericht is op groei en armoedebestrijding via verschillende criteria. Het is een samenvoeging van verschillende analyses die gegroepeerd zijn rond 16 indicatoren in 4 clusters (*economic management; structural policies; policies for social inclusion and equity; en public sector management and institutions*).⁴ De hoogste score is 6 en onder 3,2 wordt het land beschouwd als ‘fragiel’. Als een land fragiel is krijgt het een voorkeursbehandeling en worden leningen bijvoorbeeld omgezet in giften.
- We vermelden hier ook de *Failed states index* van het *Foreign Policy* en *Fund for Peace* (FFP-index).⁵ Voor de score van the Fund for Peace worden 12 indicatoren gescoord op 10 (*Demographic Pressures, Refugees/IDPs, Group Grievance, Human Flight, Uneven Development, Economic Decline, Delegitimation of the State, Public Services, Human Rights, Security Apparatus, Factionalized Elites, External Intervention*). Hoe hoger de uiteindelijke score is, hoe fragieler. Met een score boven de 90 wordt een land als erg fragiel beschouwd⁶.
- INCAF gebruikt de resultaten van de CPIA en de FFP index om een eigen lijst samen te stellen.

Doordat de verschillende organisaties andere accenten leggen, kunnen landen volgens de ene lijst fragiel zijn en voor de andere niet. Traditioneel hecht de Wereldbank meer belang aan de technocratische insteek van bestuur, terwijl de NGO sector sterk inzet op politieke en meer ‘soft’ onderwerpen. Oeganda is daarom volgens de Wereldbank een uitstekende leerling met een

CPIA-score van 4,0 (het beste land van de 12 in de CPIA opgenomen partnerlanden van de Belgische OS), terwijl het volgens de FfP-index (wat betreft de partnerlanden) extreem fragiel is en slechts na de RDC, Niger en Burundi komt met een score van 96,3/120. Het wordt daar gevolgd door Rwanda met een score van 91, terwijl Rwanda voor de Wereldbank met een CPIA van 3,9 ver boven de fragiliteitsgrens ligt. De Wereldbank onderzoekt nu wel of de criteria niet herzien moeten worden. In voorbereiding van de nieuwe IDA 17 herfinanciering van de Wereldbank sluit België zich aan bij een andere en minder puur technische benadering van bestuur in fragiele landen.

Op internationaal vlak werd erkend dat een specifieke aanpak nodig is voor deze landen. Hoe dit moest gebeuren werd opgepikt binnen het Comité voor Ontwikkelingssamenwerking (*Development Aid Committee* – DAC) van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Daaruit groeide **INCAF** (*International Network on Conflict and Fragility*), het netwerk dat de donoren verenigt en de reflectie voert over fragiliteit.⁷ INCAF werkt aanbevelingen en richtlijnen uit over hoe best hulp kan gegeven worden in fragiele situaties.

Langs de kant van de ontvangende (fragiele) landen ontstond sinds 2008 de **G7+**, die 15 'fragiele' landen verenigt die zichzelf als fragiel profileren.⁸

De donoren en de fragiele landen verenigden zich in de **International Dialogue on Peacebuilding and Statebuilding** (ID) waarvan het secretariaat ook door OESO/DAC verzekerd wordt.⁹ De gesprekken binnen deze ID mondden in 2011 uit in de in Busan ondertekende New Deal. Op basis van wederzijdse vrijwillige engagementen moet deze New Deal er voor zorgen dat hulp aan fragiele landen op een andere en betere manier geleverd wordt. Deze New Deal is een aanvulling of concretisering van de 10 principes die in OESO/DAC uitgewerkt werden en die de leidraad zouden moeten vormen over hoe hulp in fragiele landen geleverd wordt.

De Belgische strategienota

In 2007 onderschreef België deze internationale aanbevelingen om te werken in fragiele situaties. Het duurde echter tot 2012 vooraleer de strategienota daarover goedgekeurd werd. Toch werd in de praktijk al aandacht gegeven aan de specificiteit van deze landen. Zo stelde België in 2010 zelf voor om de werking in Burundi en meer bepaald de aanpak van de fragiele situatie als insteek te nemen voor de OESO *Peer Review* van de ontwikkelingssamenwerking. De evaluatie

was overwegend positief en ook de *mid-term review* twee jaar later die de opvolging van de uitwerking van de aanbevelingen evalueerde, loofde de Belgische aanpak. In 2011 verzorgde België in Burundi ook de coördinatie van het specifieke onderdeel over fragiele situaties van de opvolgingsenquête in verband met de uitvoering van de Verklaring van Parijs en de Actie-Agenda van Accra (AAA) ter voorbereiding van het 4° High Level Forum in Busan. In Busan was België een pleitbezorger van de New Deal.¹⁰

De strategienota baseert zich op de internationale consensus zoals uitgewerkt door OESO/DAC, die in 10 beginselen samenvat hoe best hulp gegeven wordt in fragiele situaties.

1. *De context in haar strategie integreren en geen schade berokkenen.* Bijvoorbeeld vermijden dat door massale voedselhulp de boeren van naburige streken of landen uit de markt geconcentreerd worden en ook in armoede vervallen.
2. *Van de versterking van de staat een fundamentele doelstelling maken.* Uiteindelijk moet de staat terug de leiding krijgen in het bestuur en de dienstverlening aan de eigen bevolking. Het is dan ook geen goede aanpak om als hulporganisatie de beste krachten uit het overheidssysteem weg te kapen om de eigen korte termijn doelstellingen beter te behalen.
3. *Voorrang geven aan preventie.* Preventie kost een vierde tot een zesde minder dan de kostprijs om de gevolgen van crisissen op te vangen. Daarom is het een economisch goede keuze om in te zetten op preventie. Maar preventieactiviteiten zijn moeilijker evalueerbaar. Als er geen ramp plaatsvindt, is het dan te wijten aan preventie? En als ze wel plaatsvindt, is dat dan omdat het preventieprogramma niet goed uitgevoerd werd? Hieronder vallen ook de programma's die de reacties op rampen voorbereiden zoals nationale programma's in risicogebieden voor aardbevingen, ...
4. *Een pan-gouvernementele benadering uitwerken (3D).* De meeste fragiele landen worden nog gekenmerkt door gewapende conflicten. Een samenwerking tussen OS (Development), diplomatie en defensie met gezamenlijke objectieven en programma's verhoogt de coherentie in de aanpak.
5. *Non-discriminatie promoten als het fundament voor een stabiele samenleving, zonder uitsluiting.* Uitsluitingen creëren altijd nieuwe haarden van onvrede en zijn een kiem voor nieuwe conflicten.
6. *De strategie afstemmen op de lokale prioriteiten, afhankelijk van de context.* Goede externe bedoelingen kunnen niet de reden zijn van bepaalde activiteiten. De capaciteit van de partnerregeringen om hun eigen ontwikkelingsplannen op te stellen

die als leidraad dienen, moet ondersteund en versterkt worden.

7. *De acties coördineren.* Coördinatie zowel tussen internationale actoren als met de plaatselijke regering – die hier idealiter de leiding van op zich neemt – is noodzakelijk.
8. *Snel handelen maar zich flexibel opstellen.* Fragiele staten reageren slechter op nieuwe schokken¹¹ die snel hulp vereisen zodat deze niet ontaarden in een ramp. Maar anderzijds moet het ook mogelijk zijn om snel in te spelen op opportuniteiten die zich aanbeiden door plotse mogelijkheden tot verzoening bijvoorbeeld.
9. *Haarden van marginalisering voorkomen.* De problematiek van de *donor darlings en orphans*. Sommige landen liggen soms net door hun aansprekende status van fragiel land moeilijk bij donoren en worden achtergesteld. Anderen echter (meestal degenen die al redelijke vooruitgang boeken of zich als goede leerlingen profileren), krijgen relatief veel steun.
10. *Aan risicobeheer doen en realistische verwachtingen koesteren.* Het moet voor de donoren en hun financiële controleorganen duidelijk zijn dat werken in dergelijke situaties (financiële) risico's inhoudt en een engagement op lange termijn vereist. Het is aan de politiek om deze risico's te evalueren voor de uitvoerende partners en een visie te ontwikkelen op lange termijn.

Is OS belangrijk voor fragiele landen?

In de jaren 70 van de vorige eeuw was 70% van de officiële geldstromen naar het Zuiden afkomstig van ontwikkelingssamenwerking. In het eerste decennium van deze eeuw was dit afgenomen tot 13%.¹² Hoewel cijfers nooit absoluut zijn, geeft dit toch een duidelijke evolutie aan. Voor fragiele landen blijft OS wel een groter aandeel in de geldstromen vormen en na de economische wereldcrisis van 2008 wordt dit aandeel nog belangrijker. Privé-investeerders snijden immers eerst in de uitgaven op de meest risicovolle plaatsen en dat zijn net de minst stabiele landen. Hoewel ook de voor OS beschikbare sommen sterk afnemen, is de terugval hiervan steeds beperkter gebleven.

Andere argumenten waarom steun aan fragiele landen belangrijk is zijn:

- Wereldwijd wonen één op drie van de extreme armen in een fragiel land, terwijl de totale bevolking van de fragiele landen maar één op zes van de wereld vormen.
- Het is ook in ons eigen belang om deze landen te stabiliseren als we de migratiestromen willen helpen indijken.

- Preventie kost een vierde tot een zesde minder dan de hulp om een echte crisis op te vangen.

Hulp geven is dus niet alleen een morele en juridische verplichting maar ook een zaak van eigenbelang. Dat zien ook andere donoren zoals DfID dat de hulp recentelijk concentreerde op 28 landen waarvan er 21 het label fragiel krijgen.

Conclusie?

We kunnen en moeten zelfs de vraag stellen of hulp aan fragiele staten nu een goede oplossing biedt en of deze nieuwe aanpak echt het verschil zal maken. Zal een andere aanpak kunnen voorkomen dat onder invloed van de klimaatverandering en de toenemende bevolking, de klassieke mondiale rampgebieden telkens opnieuw met noodhulp moeten rechtgehouden worden? Dat steeds dezelfde regio's getroffen worden door politieke onrust en bijhorende humanitaire rampen. Kan een andere aanpak een omslag te weeg brengen?

Langs donorkant worden bovenvermelde engagementen wel onderschreven maar blijft men helaas nog te dikwijls vervallen in oude praktijken die al lang bewezen hebben dat ze niet werken. Door gewoonte, door te willen vasthouden aan invloed en andere belangen en objectieven, door onkunde en onwetendheid en goede bedoelingen met slechte uitkomsten, ...

De hele aanpak is te veel gebouwd op de veronderstelling dat iedereen met goede bedoelingen rond de tafel zit. Maar dikwijls hebben zowel donoren als de lokale leiders hun eigen agenda's die dikwijls conflicteren met de belangen van de plaatselijke bevolking. Moeten we dan niet meer rekening houden met deze geheime agenda's van zowel donoren als lokale machthebbers? Net door de kwetsbaarheid van de staatsstructuren komen in fragiele staten gewoonlijk niet de idealisten aan de macht. Een groot deel van de machthebbers in fragiele staten hebben een slechte reputatie. Toch kan een land maar uit de fragiliteit geraken als er politieke wil en visie is. Die zijn dikwijls niet aanwezig. Veelal werd de macht verworden door mensen die niet noodzakelijk de technische kwaliteiten hebben om een land te besturen en blijven de korte termijn doelstellingen van ex-guerrillastrijders de bovenhand halen, ook als ze al niet meer moeten vechten tegen interne en externe vijanden. De ervaring leert dat als bevlogen visionaire leiders al aan de macht komen, ze er niet lang blijven of (net door de macht?) evolueren naar wat ze bestreden.

We moeten dan ook de vraag blijven stellen of onze hulp niet net de bestaande structuren bestendigt en de posities van de huidige machthebbers versterkt. Of geeft onze hulp net de impulsen voor verandering

en steunt ze de hervormers tegen de hardliners? Moe-ten of mogen we op korte termijn de bevolking van hele landen verwaarlozen omdat we overtuigd zijn dat hun leiders niet voldoen aan de democratische vereisten? Of moeten we net aanwezig blijven om de harde kantjes te verzachten?

En wat vinden de landen er zelf van? Bepaalde landen willen absoluut niet geassocieerd worden met de term fragiel. Als men inzet op een politiek van groei en men buitenlandse investeerders wil aantrekken, kan het inderdaad een rem op de ontwikkeling zijn. Toch krijgen

landen die als fragiel beschouwd worden extra hulp, worden leningen omgezet in giften, ... Een bepaalde groep landen heeft zich dan ook verenigd in een lobbygroep (de G7+ groep waaronder Burundi en DRC) om hun fragiliteit als argument te gebruiken om meer ontwikkelingsgeld aan te trekken.

België probeert hierin een lijn te vinden net als zoveel andere donoren. Positief is in elk geval dat het debat bestaat en dat er gezocht wordt naar optimale mechanismes en oplossingen.

Noten

1. Dirk Brems werkt nu op de Directie Generaal Ontwikkelingssamenwerking van de Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking in de dienst Maatschappijopbouw waar hij o.a. verantwoordelijk is voor de problematiek van de fragiliteit. Hij heeft meer dan 20 jaar terreinervaring in meestal fragiele situaties en vooral in de regio van de Grote Meren.
2. Een fragiel land is minder 'weerbaar' of 'veerkrachtig' tegen nieuwe externe of interne tegenvallers. Haïti lijdt nog altijd onder de gevolgen van een aardbeving die in se minder krachtig was dan deze in Chili rond dezelfde tijd maar Chili was hiervoor beter gewapend. Sterke staten hebben meer reserves maar zijn dikwijls ook beter voorbereid, beter georganiseerd om weestand te bieden aan tegenslagen.
3. De methodologie wordt uitgelegd in <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/WGI.pdf>, meer info en analyse over trends ed. kan gevonden worden op <http://info.worldbank.org/governance/wgi/resources.htm>
4. Voor meer info, zie <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/IDA/0,,contentMDK:21378540~menuPK:2626968~pagePK:51236175~piPK:437394~theSitePK:73154,00.html>
5. Country Policy and Institutional Assessment - CPIA (Wereldbank), raadpleegbaar op http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/73153-1181752621336/3878278-1277851499224/ICPR_2010_Alpha_Table1a.pdf en Failed States Index - Foreign Policy / The Fund for Peace, te consulteren op http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/06/17/2011_failed_states_index_interactive_map_and_rankings
6. Voor details over de methodologie, zie http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/06/22/2009_failed_states_index_faq_methodology
7. Zie www.oecd.org/dac/incaf/
8. De 15 landen zijn Afghanistan, Burundi, RDC, Centraal Afrikaanse Republiek, Zuid Soedan, Oost Timor, Tsjaad, Ivoorkust, Guinée Bissau, Haïti, Liberia, Papoua Nieuw Guinéa, Solomon eilanden en Somalië
9. Zie www.pbsdialogue.org/
10. Voor meer informatie over het 4e HLF van Busan, zie www.oecd.org/dac/effectiveness/fourthhighlevelforumonaideffectiveness.htm. Voor meer info over de New Deal, zie www.newdeal4peace.org/wp-content/themes/newdeal/docs/new-deal-for-engagement-in-fragile-states-en.pdf
11. Externe schokken kunnen veroorzaakt zijn door de mens (politieke onrust, vluchtelingen, ...) of van natuurlijke aard zijn (aardbevingen, overstromingen, ...) of een combinatie van beiden (vluchtelingen uit getroffen gebieden, ...)
12. Zoals oa. te vinden in 'Beleidscoherentie: de ene hand mag niet langer geven wat de andere neemt', *Dimensie 3*, maart-april 2013

De Infocyclus van het Belgisch Ontwikkelingsagentschap BTC

Nathalie Maelfait¹

De nieuwe wet betreffende de Belgische ontwikkelingssamenwerking (19 maart 2013) vermeldt expliciet als doelstelling “de sensibilisatie van de Belgische burger via informatie en educatie over de inzet, de problematiek en de verwezenlijking van de doelstellingen van de ontwikkelingssamenwerking en van de internationale betrekkingen”².

Het Belgisch Ontwikkelingsagentschap (BTC) probeert hier al sinds zijn ontstaan via het Infocyclusprogramma zijn steentje aan bij te dragen.

BTC staat voor de Belgische Technische Coöperatie. - © BTC

BTC organiseert al sinds 2003 jaarlijks elf infocycli voor mensen die actief zijn in de internationale solidariteit of die zich in de sector van ontwikkelingssamenwerking willen engageren. Het betreft een acht-daagse residentiële opleiding die een overzicht biedt van de ontwikkelingssamenwerking, de internationale solidariteit en de problematiek van de Noord-Zuidverhoudingen.³

De organisatie van de Infocyclus werd aan BTC toegewezen d.m.v. een uitvoeringsovereenkomst tussen de BTC en de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGD) van de federale overheid. De overeenkomsten zijn telkens geldig voor een duur van vijf jaar. De Infocyclus is in lijn met de strategienota rond ontwikkelingseducatie. De doelstelling van die strategienota is:

“België wil zijn steentje bijdragen om verantwoordelijke burgers te vormen, die voldoende onderlegd zijn om met betrekking tot de grote wereldwijde uitdagingen en de internationale solidariteit een degelijk onderbouwd standpunt in te nemen en zich ervan bewust te zijn dat ze het streven naar een meer rechtvaardige wereld kracht kunnen bijzetten.”⁴

De Infocyclus wil namelijk – door op een zo interactief mogelijke manier een uitgebreid en gevarieerd aanbod aan thema’s te behandelen – de deelnemers doen nadenken over de mondiale ontwikkelingsuitdagingen en wil hun engagement aanmoedigen.

Welke thema’s komen aan bod?

Per cyclus van vier weekends of van twee maal vier wekdagen komen telkens ongeveer 25 sprekers een uiteenzetting geven, een workshop begeleiden of discussies animeren. De thema’s die aan bod komen zijn heel uiteenlopend. Er zijn lessen over ontwikkelingseconomie, antropologie, gender, milieu, humanitaire hulp, cultuur en ontwikkeling, geopolitiek, de Arabische wereld, NGO’s, het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank (WB), de Europese ontwikkelingssamenwerking, microkredieten, enz.

Ook de lesgevers hebben verschillende professionele achtergronden: sommigen zijn werkzaam in de bilaterale samenwerking of in de multilaterale samenwerking, anderen zijn afkomstig uit de NGO-wereld of zijn personen die zelf een 4de pijler-initiatief uitbouwden. Tot slot zijn ook academici en zelfstandige consultants goed vertegenwoordigd in het programma.

Per cyclus gaan de deelnemers gedurende twee dagen dieper in op een door hen gekozen thema (milieu, interculturele communicatie, engagement, microprojecten of Noord-Zuid werking). Via workshops, discussies en interactieve presentaties wordt dat thema in groep verder uitgediept.

Er is één avond voorzien waarop mensen komen getuigen over hun persoonlijke ervaringen in de (professionele) wereld van de ontwikkelingssamenwerking en sinds kort programmeert de Infocyclus ook tijdens elke opleiding een documentaire filmavond rond een actueel thema, gevolgd door een debat.

Tot wie richt de Infocyclus zich?

De meeste korte duur opleidingen in België richten zich tot bepaalde specifieke doelgroepen die al actief zijn (betaald of vrijwillig) in de ontwikkelingssamenwerking en werken op welomlijnde thema's. Er bestaan onder meer opleidingen voor mensen actief in de sector die zich willen bijscholen met betrekking tot interculturele communicatie en andere sociale vaardigheden of er zijn opleidingen die meer gericht zijn op de praktische kant van het project management.

De Infocyclus is in die zin uniek in België en eigenlijk ook in de rest van Europa omdat ze zich als opleiding richt tot **alle** mensen die geïnteresseerd zijn in het thema van de ontwikkelingssamenwerking en die zich – al dan niet professioneel – willen engageren in die Noord-Zuid relaties. De bedoeling is dus om een zo ruim mogelijk publiek te bereiken.

De Infocyclus is gericht op zowel Franstaligen als Nederlandstaligen. De opleiding moedigt wederzijdse uitwisseling tussen beide taalgroepen aan door het regelmatig voorzien van gezamenlijke lessen en ontspanningsmomenten.

Een VN-vrijwilliger in El Salvador, 1 januari 2001 – UN Photo/31593

Wie neemt deel aan de Infocyclus?⁵

Elk jaar nemen gemiddeld 1100 mensen deel aan de Infocyclus, waaronder 600 Franstaligen en 500 Nederlandstaligen. De Infocyclus kent al jarenlang een groot succes waardoor er wachttijden zijn van vier tot zes maanden.

Het profiel van de deelnemers is licht verschillend tussen Frans- en Nederlandstaligen. Bij de Nederlandstaligen is de overgrote meerderheid (ongeveer 70%) tussen de 23 en 28 jaar oud, gevolgd door een kleine 20% tussen de 29 en 39 jaar. Slechts 3% is ouder dan 39.

Bij de Franstaligen zijn er in vergelijking iets minder deelnemers tussen de 23 en 28 (ongeveer 60%) en iets meer tussen de 29 en 39 (ongeveer 30%). Maar ook bij hen is slechts 5% ouder dan 39.

De meeste deelnemers hebben een universitair masterdiploma (65%), zijn pas afgestudeerd of nog bezig met de studies of hebben maar een aantal jaar werkervaring. De meest voorkomende studies onder de deelnemers zijn politieke wetenschappen en internationale relaties (16%), gevolgd door sociale wetenschappen (15%) en door bio- en industriële ingenieurs (8%). Ongeveer 70% van de deelnemers zijn vrouwen. Ook vele niet-Belgen nemen deel aan de opleiding.

De Infocyclus bereikt dus een overwegend jong en universitair publiek. Het objectief om een zo ruim mogelijk publiek te bereiken is dus maar gedeeltelijk bereikt. Naar de toekomst toe zal het programma meer inspanningen doen om ook andere doelgroepen te bereiken. De strategienota ontwikkelingseducatie vraagt immers zich te richten tot *'doelgroepen met een multiplicatoreffect, dat zijn beleidsmakers, opinieleiders, de media, professoren en studenten'*⁶.

Waarom nemen mensen deel aan de Infocyclus?⁷

Ondanks het feit dat de Infocyclus zich richt op een ruim publiek met interesse in de sector en niet per se met professionele ambities in die richting, blijkt uit een enquête van eind 2012 dat de belangrijkste motivatie voor vele deelnemers het vinden van een betaalde job in de sector van de ontwikkelingssamenwerking is (21%). Dit is deels ook te verklaren door het feit dat bepaalde organisaties het volgen van de Infocyclus verplichten om te kunnen deelnemen aan hun selectieprocedures (VN-vrijwilligers, het Juniorprogramma van BTC, bepaalde NGO's). Andere motivaties zijn het leggen van nieuwe contacten (15%), het verbeteren van hun lopende activiteiten in de sector (8%) en het voorbereiden van een langdurig verblijf in een ontwikkelingsland (9,5%).

Op welke manier wordt er gewerkt?

Laat ons iets dieper ingaan op de manier van werken van de Infocyclus.

Deze opleiding wil immers niet enkel kennis overdragen, maar wil de deelnemers er ook toe aanzetten om over te gaan tot kritische reflectie, tot het vormen van een mening en tot het overgaan naar concreet engagement in de wereld van de ontwikkelingssamenwerking.

De tabel hieronder toont de doelstellingen en de resultaten van de Infocyclus en vertelt op welke manier de Infocyclus deze concreetiseert.

Het vierde resultaat vraagt nog om wat toelichting. Op vraag van DGD startte BTC een overlegplatform op dat de verschillende actoren actief in de ontwikkelingseducatie moet samenbrengen. De doelstelling van dit platform is te komen tot overleg, uitwisseling en eventuele concrete samenwerking rond bepaalde thema's.

Een eerste concrete realisatie van dit overlegplatform is de website www.train2dev.org dat een overzicht biedt van alle bestaande Belgische opleidingen (korte en lange duur) rond ontwikkelingssamenwerking. Een tweede activiteit die het platform ondernam is een studie rond 'vraag en aanbod' in de ontwikkelingseducatie. Dit rapport onderzocht de matching tussen de aangeboden opleidingen en de vraag van potentiële deelnemers.⁸

Wat is de impact van de opleiding?⁹

Wat hebben de deelnemers nu precies geleerd en wat doen ze met de opgedane kennis? Dit niveau van impactmeting is uiteraard veel moeilijker te bestuderen.

Op het examen wordt niet enkel de feitelijke kennis getest maar wordt ook de kritische reflectie en het vormen van een eigen mening over het thema ontwikkelingssamenwerking geëvalueerd. Op basis van de examenresultaten, ongeveer 90% van de kandidaten slaagt, kunnen we afleiden dat de Infocyclus toch behoorlijk slaagt in die objectieven.

Wat betreft kennisoverdracht zeggen 35% van de deelnemers dat de aangebrachte thema's al bekend waren maar dat hun kennis werd verdiept. Voor 65% van de deelnemers gaat het dus over nieuwe kennis. Voor iets meer dan de helft van de deelnemers hebben de verschillende lessen hen ook een kritisch inzicht geboden in de ontwikkelingssamenwerking. De

<p>Algemene doelstelling Het Infocyclus programma wil duurzame ontwikkeling bevorderen, zowel in de ontwikkelingslanden als in België.</p>	
<p>Specifieke doelstelling Het programma mikt op personen die actief zijn in internationale solidariteit of die dat wensen te worden en wil hen enerzijds doen nadenken over de globale ontwikkelingsuitdagingen en hun engagement stimuleren, en anderzijds de synergie stimuleren tussen organisaties die hen omkaderen.</p>	
<p>Resultaat 1: kennis De kennis van de deelnemers aan Infocyclus is verbeterd: ze verwerven een beter inzicht in de complexiteit van ontwikkeling en hebben een algemeen zicht op de ontwikkelingsuitdagingen en op de nieuwe vormen van engagement in de internationale solidariteit</p>	<p>Lessen en getuigenissen.</p>
<p>Resultaat 2: houding De deelnemers aan de Infocyclus wijzigen of versterken hun coöperatief gedrag: ze ontwikkelen een kritische geest, meer bepaald in verband met hun rol als actor in de internationale samenwerking, ze ontwikkelen een coöperatieve houding en engageren zich beter in groepswork.</p>	<p>Vraag en antwoord op einde van elke les, groepsworken en –discussies tijdens themadagen, filmavond en debat.</p>
<p>Resultaat 3: engagement De deelnemers worden aangemoedigd om hun kennis en attitudes in te zetten ter versterking van hun engagement in de internationale solidariteit en/of ontwikkelingssamenwerking.</p>	<p>De meeste sprekers besteden specifieke aandacht aan dit thema door toe te lichten op welke manier deelnemers zich kunnen engageren in bepaalde domeinen.</p>
<p>Resultaat 4: overleg Er is een overleg opgestart met het oog op synergie tussen de verschillende actoren die opleidingen over internationale solidariteit aanbieden over een betere omkadering van personen die in de internationale solidariteit actief zijn of willen worden.</p>	

deelnemers hechten ook veel belang aan het delen van ervaringen en ideeën met elkaar, met de lesgevers en met de pedagogische begeleiders.

Op het gebied van engagement zien we het volgende: van de deelnemers die voor de opleiding al actief waren in de sector (ongeveer 70% van de deelnemers), is een jaar na afloop van de Infocyclus 63% nog steeds actief in de ontwikkelingssamenwerking. Van de deelnemers die voor de opleiding nog niet actief waren in de sector (ongeveer 30% van de deelnemers), is een jaar na afloop van de Infocyclus 45% actief op zoek gegaan naar een activiteit.

Tot slot, wat kunnen we vertellen over impact? De vraag hier zou zijn: in hoeverre is de kwaliteit van de ontwikkelingssamenwerking (in het Noorden en in het Zuiden) verbeterd door de vorming van cursisten tijdens de Infocyclus? Het antwoord is uiteraard theoretisch van aard.

De Infocyclus-evaluatie van december 2012 heeft geprobeerd hier langs indirecte weg een indicatie van te krijgen. Want hoewel de evaluatie de deelnemers aan de Infocyclus niet op kwaliteit heeft getest, zijn een groot deel van hen wel door een rekruteringsproces van werkgevers in de ontwikkelingssamenwerking gegaan. De Human Resources afdelingen van deze werkgevers hebben hen kwalitatief geschikter geacht dan andere kandidaten. Het rekruteringspercentage door organisaties in de ontwikkelingssamenwerking (iets meer dan 15% van de respondenten, gerekruteerd na de opleiding voor een loopbaan in ontwikkelingswerk of voor vrijwilligerswerk) zegt dus iets over de kwaliteit van de (ex-)deelnemers aan de Infocyclus, en het is waarschijnlijk (hoewel niet zeker) dat zij op meer dan gemiddelde wijze een rol vervullen in de ontwikkelingssamenwerking.

De toekomst

De Infocyclus zit momenteel in een reflectiefase ter voorbereiding van het nieuwe vijfjarenprogramma dat start in januari 2014. De grootste uitdagingen voor de toekomst zijn: het bereiken van een ruimer doelpubliek, het vergroten van de inhoudelijke coherentie van het programma en het nog verder verhogen van de uitwisselings- en reflectiemomenten.

De Infocyclus is steeds op zoek naar nieuwe losse medewerkers: vooral pedagogische begeleiders, maar ook examinatoren en sprekers. Hiervoor zoeken we mensen met minstens twee jaar werkervaring in de sector ontwikkelingssamenwerking en met de nodige peda-

gogische kwaliteiten (groepsdynamiek bevorderen, debatten animeren, de inhoudelijke rode draad in de opleiding kunnen opvolgen en overbrengen naar de deelnemers). De Infocyclus zal hiervoor ook nauwer gaan samenwerken met de VVN, maar ook u kan gerust contact met ons opnemen via infocycle@btcctb.org.

Noten

1. Nathalie Maelfait is 'Coördinator van de Algemene Informatiecyclus (Infocyclus)' van BTC sinds augustus 2012. Ze werkt reeds 10 jaar voor BTC. In eerste instantie werkte ze als desk officer voor de opvolging van de BTC-programma's in Niger, Algerije en Tunesië. Vervolgens werkte ze op de dienst 'Sectoriële en thematische expertise' waar ze verantwoordelijk was voor de opmaak en de coherentie van de projectdossiers van de beurzenprogramma's in DRC, Senegal, Tanzania, Marokko, Peru. Ze is antropoloog van opleiding.
2. Wet betreffende de Belgische Ontwikkelingssamenwerking van 19 maart 2013 ; Belgisch Staatsblad, 12 april 2013
3. Meer informatie is te vinden op onze website <http://www.btcctb.org/nl/infocyclus>.
4. Strategienota Ontwikkelingseducatie, Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, maart 2012.
5. Jaarrapport 2012 Algemene Informatiecyclus, maart 2013.
6. Strategienota Ontwikkelingseducatie, Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, maart 2012.
7. Eindevaluatie Algemene Infocyclus, MDF, december 2012.
8. Etude sur l'adéquation entre l'offre et la demande de formation des adultes en matière de coopération au développement, Abdelfattah Touzri, februari 2013.
9. Eindevaluatie Algemene Infocyclus, MDF, december 2012.

In de kijker

'Humanitarian Business' Lezing door Prof. Dr. Thomas G. Weiss

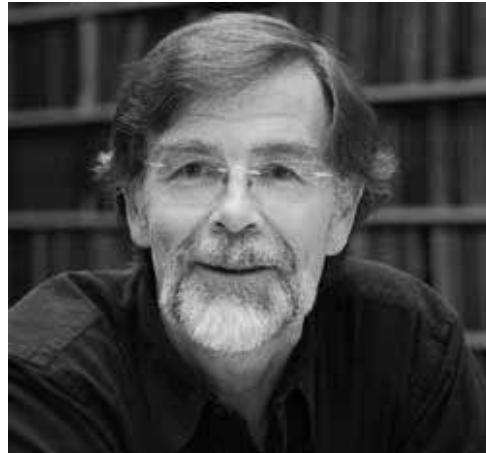
Auditorium Zeger Van Hee, KU Leuven, 27 maart 2013

Sanderijn Duquet¹

Natuurrampen en gewapende conflicten, waar ook ter wereld, eisen een hoge tol van de lokale bevolking. Gecoördineerde noodhulp aan slachtoffers is dan ook onontbeerlijk indien een overheid niet langer in staat blijkt haar burgers te beschermen. In eerste instantie zal humanitaire bijstand zich richten op de tegemoetkoming aan acute noden van de bevolking, zoals het verlenen van onderdak en het verstrekken van medische zorg, voedsel en drinkwater. Met andere woorden, humanitaire hulp tracht zaken die ter plekke slechts beperkt voor handen zijn te verschaffen aan slachtoffers van een crisis. Aangezien humanitaire hulp inspeelt op een reële schaarste leent het zich uitstekend tot een economische analyse. Activiteiten van hulporganisaties, niettegenstaande de oprechte en nobele doelen welke men voor ogen heeft, creëren een markt. In wezen verschilt deze weinig van andere internationale markten waarin verschillende actoren hun belangen – financiële of andere – nastreven en winsten trachten te maximaliseren. De humanitaire markt, waarin ook verscheidene VN actoren actief zijn, is 'big business'.

Om het fenomeen te onderwerpen aan een diepgaande en scherpe analyse, organiseerde het Leuven Centre for Global Governance Studies, met de gewaardeerde steun van VVN, een lezing met als thema 'Humanitarian Business'. Thomas G. Weiss, docent aan het CUNY Graduate Center in New York, werd uitgenodigd als expert ter zake. Professor Weiss is de auteur van verscheidene academische werken, waaronder 'What's wrong with the UN', en was de voorbije maanden gastprofessor in Leuven.

Het wederwoord werd verzorgd door Antoine Gérard, hoofd van het UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) Liaison kantoor in Brussel. Gérard beschikt over ruime praktijkervaring inzake humanitaire bijstand in noodsituaties en bekleedde verschillende VN mandaten. In de periode 2006-2009 was Gérard, in volle Soedan crisis, Darfur-manager voor OCHA.

Prof. Dr. Thomas G. Weiss

Mr. Antoine Gérard

Professor Weiss liet zijn licht schijnen over wat hij beschouwt als zijnde de drie belangrijke trends inzake humanitaire hulp. Ten eerste is er de toenemende militarisering van noodhulp. Sinds het einde van de Koude Oorlog is er wereldwijd een stijging waar te nemen in de permanente aanwezigheid van het aantal grondtroepen, al dan niet behorend tot een officieel leger. Dit verplicht hulporganisaties om in noodsituaties een beroep te doen op de diensten van private militaire

en beveiligingsdiensten. Enkel zo zijn ze in staat om slachtoffers te bereiken en tegelijkertijd de veiligheid van hun eigen personeel te garanderen.

Ten tweede is er een politisering van noodhulp. Door hun acties kunnen hulporganisaties en hun medewerkers willens nillens deel worden van politiek complexe situaties. Er dient niet enkel onderhandeld te worden met plaatselijke overheden en groepen maar ook met vertegenwoordigers van naburige staten, grote donorlanden en internationale organisaties. Dit alles vereist een grote politieke capaciteit.

Ten derde is er een toename van de marketing van noodhulp. Ook hulporganisaties zijn zich terdege bewust van belang van hun imago, het belang van beeldvorming (zowel van de organisatie en haar medewerkers, als van het conflict waarin ze opereren) en mogelijke mediastategieën. Deze laatste worden niet zelden aangewend om het idee van medelijden te 'verkopen' aan potentiële sponsors. Het cliché wil nu eenmaal dat een lijdende kind, getoond op televisie in prime time, de meeste sympathie opwekt. Het is aan de hulporganisaties om overheden en particulieren te mobiliseren voor hun zaak. Slaagkansen zijn het hoogste bij rampen waar een Westers publiek zich mee kan identificeren en waar er veel beeldmateriaal voorhanden is.

Een bijkomende uitdaging is het beperken van scheef-trekkingen in de lokale economie, welke ontegensprekelijk verandert door de plotse toename in externe geldstromen die gepaard gaan met noodhulp. Traditioneel creëert hulpverlening jobs ter plaatse. Een actuele discussie betreft dan ook de verloning van de plaatselijke bevolking: is het verantwoord dat deze lager is dan deze van buitenlandse hulpverleners? Of draagt een verloning naar Westerse standaarden net perverse gevolgen voor de lokale economie in zich?

Professor Weiss pleit daarom voor het beter in kaart brengen van de verschillende humanitaire actoren en geldstromen. Hulpverleners werken samen met instanties die hen financieren. In de eerste plaats kan men denken aan niet-gouvernementele organisaties. Er zijn een twintigtal ngo's die globaal opereren, elk met eigen affiniteit. Daarnaast zijn er de vele duizenden kleinere ngo's die werken rond een specifieke deelaspecten van humanitaire rampen. Maar er zijn ook gouvernementele sponsors en dus hulpverleners die werken voor staten die bilaterale hulp organiseren. Ten slotte zijn internationale organisaties, waarvan de VN een belangrijke maar lang niet de enige is, die eigen personeel ter plaatse zenden. Agentschappen binnen de VN familie hebben eigen financieringskanalen en

een budget en ook zij zijn vaak tegelijk aanwezig op de grond. In combinatie met aanwezige journalisten en leveranciers van middelen (denk aan grote bedrijven als Walmart) zijn er al gauw 200 verschillende donoren actief in kleine gebieden waar er zich onheil afspeelt. Om dit fenomeen te duiden leent Weiss de uitdrukking de 'crisis caravan' van Linda Polman. Grotere coherentie en samenwerking is nodig om ongewenste en onbedoelde effecten van humanitaire hulp te vermijden.

Deze trends in humanitaire hulp vragen volgens professor Weiss om verder onderzoek. Een economisch analyse laat een realistische kijk op humanitaire hulp toe. Hulporganisaties gaan net zoals andere economische actoren op zoek naar de beste 'deals'. Beslissingen worden genomen na een afweging van kosten en baten, soms ten koste van het algemeen belang. Doorheen de lezing werd duidelijk dat de 'humanitaire business' geconfronteerd wordt met ethische dilemma's welke een serieuze globale bezinning verdienen.

Anders dan professor Weiss, is Antoine Gérard de mening toegedaan dat het wenselijk is voor hulpverleners om zich zo duidelijk mogelijk te distantiëren van militaire en politieke groepen. Hij waarschuwt tegelijkertijd voor een overdreven economische analyse van humanitaire hulp. Uiteraard heeft het bedrijfsleven macht en invloed op het geleverde werk. Maar er is nood aan een nuancering, omdat hulpverleners ook gebonden worden door morele codes die in andere markten minder aanwezig zijn. Gérard pleitte daarom voor een betere handhaving. Een universele gedragscode voor alle actoren in crisissituaties, alsook het voorzien van mechanismen welke een lokale gemeenschap in staat kan stellen om vormen van controle uit te oefenen, werden gesuggereerd. Bijkomend vergen sociale en politieke dynamieken ook een groter bewustzijn van bedrijven. Alle actoren moeten de wereld waarin ze functioneren begrijpen en beseffen dat hun activiteiten een impact hebben om lokale levensomstandigheden. Het betrekken van nationale, internationale en particuliere donoren bij humanitaire hulpverlening is ten slotte nodig. Hulporganisaties moeten in staat zijn om aan hen én aan de slachtoffers van een crisis rekenschap te kunnen geven.

Noten

1. Sanderijn Duquet is doctoraal onderzoeker aan het Leuven Centre for Global Governance Studies en het Instituut voor Internationaal Recht, KU Leuven.
-

Universal Health Coverage: een nieuw lied of oude wijn in nieuwe zakken ?

Stefaan Van Bastelaere¹

Inleiding

Universal Health Coverage (UHC) of universele gezondheidsdekking is niet meer weg te slaan uit de actualiteit. Het vult de vaktijdschriften over volksgezondheid, het staat hoog op de agenda van topontmoetingen tussen wereldleiders en het is voer voor discussies tussen academici en beleidsmakers. *Universal Health Coverage* is volop op weg om één van de leidende politieke thema's te worden van deze 21ste eeuw.

Is dit een zoveelste voorbijgaande hype of is er hoop op duurzame en structurele vooruitgang? Is het allemaal zo nieuw of vernieuwend? Waar komen we vandaan en waar gaan we naartoe? Waar hebben we het over en waarover niet? Gaat het enkel over geld of is er meer nodig dan dat? En vooral: wordt UHC de nieuwe millenniumdoelstelling? Een overzicht.

Niets nieuw onder de zon?

Goed 65 jaar geleden, bij het opstellen van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, werd wereldwijd **gezondheid als mensenrecht** op de agenda gezet. Het was 1948, twee jaar nadat de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) boven de doopvont werd gehouden met het (nog steeds actuele) doel om voor allen de best mogelijke gezondheid te voorzien. Gezondheid werd gedefinieerd als een **totaaltoestand van fysiek, mentaal en sociaal welzijn**, veel ruimer dan het louter ontbreken van ziekte. Alle staten die de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens ondertekenden, engageerden zich om dit recht op gezondheid te respecteren, te garanderen en te voorzien.

Toch bleven de naoorlogse gezondheidsvoorzieningen nog decennia lang gedomineerd door een visie op gezondheid die ziekte voorop stelde, ziekenhuisontwikkeling stimuleerde, de zorg deed primeren boven preventie en de mens reduceerde tot een object dat makkelijk in stukken kon ontleed worden. Het was de tijd van het hospitalo-centrisme en de curatieve aanpak, de tijd van grote aandacht voor de diagnoses en weinig oog voor het individu en de gemeenschap. Daarbij kwam dat dit gezondheidssysteem dan ook nog eens duur, te duur, was om iedereen dat recht op gezondheid te kunnen garanderen. Gezondheid bleef een voorrecht voor een

kleine club begunstigden.

Het verbaasde dan ook niet dat in 1978 in Alma Ata de nieuwe mantra 'health for all' gelanceerd werd met een focus op gelijkheid in de toegang tot gezondheid via een versterkte eerstelijnszorg. In 1987 werd dit idee nog versterkt met de officiële lancering van het gezondheidsdistrictmodel door de WHO in Harare.

In september 2000 werden met veel trompetgeschal de acht millenniumdoelstellingen (MDG) gelanceerd op de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York. Niet toevallig zaten bij deze acht doelstellingen drie expliciete gezondheids-MDG's en konden de andere MDG's vlot aan gezondheidsdeterminanten gelinkt worden zoals armoede, onderwijs etc.

In 2008, dertig jaar na Alma Ata, herhaalde de WHO in haar jaarlijks wereldgezondheidsrapport onder de klinkende titel "Primary Health Care: Now More than Ever"² de noodzaak voor een sterke eerstelijns basisgezondheidszorg en een universele gezondheidsdekking. Het daaropvolgende wereldgezondheidsrapport in 2010 "Health Systems Financing: the Path towards Universal Coverage"³ werd zelfs volledig gewijd aan UHC. Economisten sloegen aan het rekenen: met een geschat budget van minimum 60 USD per capita leek gezondheid voor allen binnen bereik.⁴

Sindsdien is het thema niet meer van de agenda geweest: wereldwijd worden congressen georganiseerd, staatshoofden en ministers ondertekenen ronkende en ambitieuze verklaringen, strategische nota's worden vertaald tot politieke beleidsdocumenten. 'More than ever' is de wil aanwezig om voor eens en voor altijd werk te maken van het ondertussen meer dan 65 jaar oude engagement: het recht op gezondheid garanderen voor allen.

Bismarck of Beveridge?

De absolute grondlegger van de gezondheidsdekking was de Duitse Kanselier Otto von Bismarck. Hij was de drijvende kracht achter de uitwerking van het systeem van verplichte sociale verzekeringen in het Duitse Keizerrijk. Kanselier Bismarck zag hierin het ultieme mid-

del om de loyaliteit te verwerven van de Duitse arbeiders (*Soldaten der Arbeit*). In 1884 werd zijn voorstel in het Duitse parlement goedgekeurd: er kwam een ziekteverzekeringssysteem dat voor twee derde gefinancierd zou worden door een werknemersbijdrage en voor een derde door een werkgeversbijdrage. Het beheer werd uitbesteed aan mutualiteiten. Het Bismarckiaanse model was geboren. Het inspireerde tot op heden verschillende landen bij het opzetten van hun ziekteverzekeringssysteem. Het systeem beperkte zich exclusief tot de werkende klasse, waarbij gezondheid een recht werd voor werknemer. Anderzijds leverde het uiteraard ook voor de werkgever voordelen: gezonde en loyale werknemers zijn nu eenmaal een pak productiever.

Een totaal andere aanpak volgde een vijftigtal jaar later aan de andere kant van het kanaal: in Engeland bedacht Beveridge het *National Health System* (NHS), dat officieel gelanceerd werd in 1948. Niet toevallig viel de opkomst van het Beveridge model samen met het einde van Wereldoorlog II, de opkomst van de Verenigde Naties en de opkomst van de gedachte dat gezondheid meer was dan een recht exclusief voorbehouden voor de werkende mens. Het was een universeel recht, een mensenrecht.

Bismarck bedacht een systeem voor de werkende mens waarbij het loon als basis voor de bijdrage telde. De bijdrages gingen naar exclusieve, meestal (semi-)private verzekeraars, die gewoonlijk private zorgverstrekkers onder de arm namen. Onder Beveridge werd de financiering geput uit taksen en diverse overheidsinkomsten, waarbij de overheid het beheer van de fondsen op zich nam. De zorgen werden verstrekt aan iedereen door meestal gesalarieerde overheidsgezondheidswerkers.

Helpen deze modellen ons nog vooruit? Hebben ze nog belang? Eigenlijk zijn deze twee modellen vandaag voornamelijk van historisch belang en zien we nu in de meeste landen een combinatie van deze modellen. De financiering van de gezondheidszorg gebeurt steeds vaker via een gemengd systeem: zo ook in België, waar een deel van de financiering uit werknemersbijdrage komt, een deel van de werkgevers, een deel van taksen en een deel uit alternatieve financiering.⁵

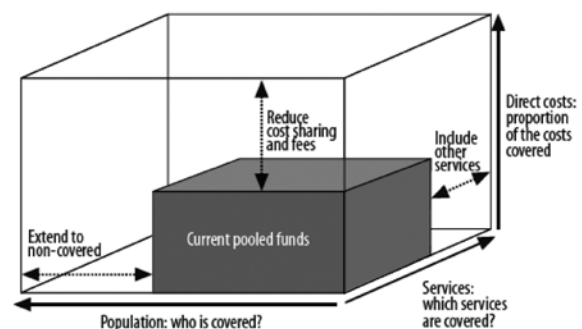
UHC in drie dimensies: wat willen we, voor wie, in hoeverre?

Er bestaat geen betere voorstelling van UHC dan het driedimensionaal model gelanceerd door WHO in 2010 om één en ander duidelijk te maken. Noem het een kubus of een aquarium, waarbij elke as één aspect meet van de gezondheidsdekking. Het ideaal, universele dekking voor iedereen, is een volle kubus, een vol aquarium ... met gezonde vissen? Hoe gaan we tewerk om hem te vullen?

De X-as zet de **breedte** uit van de dekking. Ze geeft met ander woorden weer wie er geniet van de voordelen. Is het iedereen? Of zijn het enkel de ambtenaren, enkel de bedienden, enkel de militairen? Zijn het enkel de zwangere vrouwen en de kinderen onder vijf jaar? Dit is een courante situatie in veel ontwikkelingslanden, waar onder impuls van de millenniumdoelstellingen een exclusieve dekking is ingevoerd voor zwangere vrouwen en kinderen onder de vijf jaar. Een goede zaak voor die zwangere vrouw, maar wat als je niet zwanger bent en je niet meer telt? Of wat als je kind zes is en de dekking gaat maar tot vijf jaar? Of wat als je een man van veertig bent en je bloeddruk raakt maar niet geregeld?

De Y-as zet de **hoogte** van de dekking uit. Ze bepaalt welk deel van de kosten verzekerd zijn, wat je dus niet zelf betaalt. Wat je zelf betaalt is bij ons het remgeld. Is dit vijftien of vijfentwintig procent of betaal je alles zelf? Vaak is het een trieste realiteit voor een groot deel van de wereldbevolking: voor de verkopers op de kleurrijke markten die we van onze vakantiefoto's kennen, voor de boer die uit zijn schrale land jaar na jaar een minimale oogst probeert te halen. Vaak genieten ze weinig tot geen financiële tegemoetkoming. Valt het onheil, dan gaan ze catastrofale tijden tegemoet, met huizenhoge kosten om dokters, operaties, verbanden en medicijnen te betalen. Ze worden gedwongen om geiten, schapen of een stuk land te verkopen om het minimale te kunnen bekostigen of ze laten delen van de zorg gewoon vallen, want ze kunnen deze niet betalen.⁶

De Z-as geeft de **diepte** weer van de dekking. Voor welke zorgen en diensten ben je gedekt, voor welke ben je dat niet? Zo kennen we bij ons bepaalde plastische of esthetische ingrepen, de bril en enkele tandheelkundige ingrepen die buiten het klassieke pakket vallen. Dan valt het bij ons nog wel erg mee. Maar wat te denken als je mutualiteit enkel je griep of je jaarlijkse controle betaalt, maar niet die appendicitisoperatie of je gebroken dijbeen? Dit is helaas zo voor miljarden mensen op deze wereld.

Figuur 1 : Drie dimensies spelen een rol om tot een UHC te komen (Bron: WHO).

Gaat het enkel over geld?

Gezondheid voor allen? Het is een kanjer van een uitdaging. Wereldleiders, politici, gezondheidsexperten en gezondheidseconomen zetten hoog in op deze betate droom van een globale of universele gezondheidsdekking voor iedereen. De belangrijkste vraag die zich echter stelt is: hoe betalen we dit? Want geld, hoe je het ook draait of keert, daar draait het altijd om. En dan gaat het niet over een beetje geld als we minimum veertig euro voor elk van de miljarden wereldburgers bij mekaar moeten harken. Van waar zou het geld kunnen komen?

Experten wereldwijd buigen zich over klassieke en “innovatieve” systemen om de universele dekking te kunnen co-financieren. Er zijn best wel wat opties, maar hoe ver komen we hier mee? In Senegal dragen gsm-operatoren bij tot de financiering van een stukje dekking; in Benin wordt in sommige dorpen een deeltje van de kost van drinkwater doorgestort voor de dekking; op nationaal niveau kennen we taksen op tabak en drank die hiervoor gebruikt worden; internationaal zijn er pistes zoals het heffen van taksen op luchtverkeer en op internationale financiële transacties. We kennen deze laatste als de Tobin-taks, genoemd naar James Tobin, Amerikaans Nobelprijswinnaar economie. België is één van de elf Europese landen die officieel bereid zijn om deze taks in te voeren. Hoeveel we zullen komen, hoeveel dit zal opbrengen en of deze opbrengst ooit zal gebruikt worden voor humanitaire projecten of voor het financieren van een universele gezondheidsdekking, is alweer de vraag.

Wat er ook van zij, het gaat dus over geld, veel geld. Maar gaat het enkel over geld, of is er meer?⁷

Meer dan enkel geld?

28

Uiteraard heb je met je dekking alleen, per definitie, nog niets bereikt. Want wat heb je aan je lidkaart van je gezondheidsfonds of mutualiteit als er mijlen in de omtrek geen zorgen beschikbaar zijn. Dit is geen uitzonderlijke situatie. De *campesinos* in Peru beschikken binnenkort over een volledig terugbetaald zorgpakket, op vertoon van hun SIS-kaart (waarbij SIS staat voor *Seguro Integral de Salud*). Maar als je meer dan 10 uur moet reizen om de gezondheidspost te bereiken waar dan net die dag de verpleegster of arts op vorming blijkt te zijn, dan sta je daar mooi met je terugbetalingsgarantie.

Het is wat we in het jargon de beschikbaarheid van de zorgen – de offerte – noemen. Want uiteindelijk draait het in essentie hierom: je kan je tegen alles verzekeren, maar zijn de diensten en zorgen wel beschikbaar op

het moment dat we deze verzekering willen gebruiken? Dit is een al even grote uitdaging. Hoe probeer je dat aanbod te verschaffen in dunbevolkte gebieden of in arme streken? Daar waar geen dokter of verpleegster wil gaan wonen omdat er geen scholen zijn voor hun kinderen, geen elektriciteit en geen water? Hoe pak je het aan in het geval van migrerende bevolkingsgroepen zoals de nomaden in de woestijn? Hoe pak je het aan in Afrika, dat met drie procent van het beschikbare gezondheidspersoneel in de wereld bijna een vierde van de ziektelast van de wereld op zich neemt?

Een nieuwe millenniumdoelstelling?

De millenniumdoelstellingen hebben 15 jaar lang strategische nota's, politieke beleidsverklaringen, nationale plannen en internationale verdragen beïnvloed. NGO's, academische instellingen, ontwikkelingsagentschappen, ministeries en regeringen hebben hun plannen en projecten bijgestuurd en afgestemd op het mee helpen bereiken van de doelstellingen voor 2015. Massieve fondsen zijn gevloeid naar aidsbestrijding en het aanpakken van malaria en tuberculose. De inzet op moeder- en kindersterfte was hoog.

Ondertussen loopt de tijd en zullen veel zaken niet bereikt zijn tegen 2015. De kindersterfte is zeker gedaald, de gezondheid van de moeders is verbeterd, maar de reductie van de moedersterfte is ver verwijderd van de beoogde drie vierde. In de aidsbestrijding en de strijd tegen malaria zijn er zeker notoire successen neergezet. Maar waren de parallel opgezette structuren de juiste? Of hebben ze net door hun geïsoleerde aanpak van één probleem de gezondheidswerkers niet afgeleid van het meest belangrijke: gezondheid, als een totaaltoestand van fysiek, mentaal en sociaal welzijn.⁸

Zijn indicatoren, zoals moedersterfte of kindersterfte, die dienen om het functioneren van een gezondheidssysteem te meten, niet verkeerdelijk uitgegroeid tot programma's terwijl dat eigenlijk niet de bedoeling kan of mag zijn van een indicator? Landen met een hoge moedersterfte hebben een slecht gezondheidssysteem. Toch moet je niet de moedersterfte aanpakken, maar het slechte gezondheidssysteem. Was het privilege van groepen en ziektes de juiste weg?⁹ Het is inmiddels tijd om verder te kijken. Wat na 2015? Waarop zal de wereldgemeenschap zich focussen, welke dromen zullen we koesteren, welke objectieven zullen we naar voor schuiven? Het is nog vroeg om al te zeggen hoe de post-2015 agenda er zal uitzien en waarop we zullen inzetten. Maar één ding lijkt steeds duidelijker: de gedachte van UHC schuift meer en meer op het voorplan als unieke en enige “development goal”. En we moeten het toegeven: het zou een prima idee zijn.¹⁰

Noten

1. Dr. Stefaan Van Bastelaere studeerde af als arts in Leuven in 1988, waar hij tevens specialiseerde tot 1994. Hij werkt momenteel voor het Belgisch Ontwikkelingsagentschap BTC. In 1995 startte hij als geneesheer specialist in Afrika, in Rwanda, na de genocide. Na veertien jaar actief in de tropen in verschillende landen, werkt hij nu als senior gezondheidsexpert in Brussel. Van daaruit volgt hij de interventies op in Latijns-Amerika en Afrika, in de gezondheidssector.
2. World Health Organisation. The World Health Report 2008 - Primary Health Care (Now More Than Ever). Geneva, Switzerland; 2008.
3. World Health Organisation. The world health report - Health systems financing: the path to universal coverage. Geneva, Switzerland; 2010.
4. Dan Chisholm, David B. Evans. Improving health system efficiency as a means of moving towards universal coverage. Geneva, Switzerland; 2013.
5. McKee M., Balabanova D, Basu S, Ricciardi W, Stuckler D. "Universal health coverage: a quest for all countries but under threat in some." *Value Health* 2013 Jan; 16(1 Suppl):S39-S45.

Dalinjong PA, Laar AS. "The national health insurance scheme: perceptions and experiences of health care providers and clients in two districts of Ghana." *Health Econ Rev* 2012;2(1):13.

Mills A, Ataguba JE, Akazili J, Borghi J, Garshong B, Makawia S, et al. "Equity in financing and use of health care in Ghana, South Africa, and Tanzania: implications for paths to universal coverage." *Lancet* 2012 Jul 14;380(9837):126-33.

Witter S, Garshong B. "Something old or something new? Social health insurance in Ghana." *BMC Int Health Hum Rights* 2009;9:20.

Kutzin J, Ibrahimova A, Jakab M, O'Dougherty S. "Bismarck meets Beveridge on the Silk Road: coordinating funding sources to create a universal health financing system in Kyrgyzstan." *Bull World Health Organ* 2009 Jul;87(7):549-54.

Harrington CA, Geraedts M, Heller GV. "Germany's long-term care insurance model: lessons for the United States." *J Public Health Policy* 2002;23(1):44-65.
6. Sambo LG, Kirigia JM, Orem JN. "Health financing in the African Region: 2000-2009 data analysis." *Int Arch Med* 2013;6(1):10.

Musango L, Orem JN, Elovainio R, Kirigia J. "Moving from ideas to action - developing health financing systems towards universal coverage in Africa." *BMC Int Health Hum Rights* 2012;12:30.
7. Abihiro GA, McIntyre D. "Achieving universal health care coverage: Current debates in Ghana on covering those outside the formal sector." *BMC Int Health Hum Rights* 2012;12:25.

Lagomarsino G, Garabrant A, Adyas A, Muga R, Otoo N. "Moving towards universal health coverage: health insurance reforms in nine developing countries in Africa and Asia." *Lancet* 2012 Sep 8;380(9845):933-43.

Savedoff WD, de FD, Smith AL, Fan V. "Political and economic aspects of the transition to universal health coverage." *Lancet* 2012 Sep 8;380(9845):924-32.
8. Amouzou A, Habi O, Bensaid K. "Reduction in child mortality in Niger: a Countdown to 2015 country case study." *Lancet* 2012 Sep 29;380(9848):1169-78.

Eisele TP, Larsen DA, Walker N, Cibulskis RE, Yukich JO, Zikusooka CM, et al. "Estimates of child deaths prevented from malaria prevention scale-up in Africa 2001-2010." *Malar J* 2012;11:93.

WHO, UNICEF, UNFPA, The World Bank. *Trends in Maternal Mortality: 1990 to 2008*. Geneva, Switzerland: World Health Organisation; 2010.
9. Cattaneo A, Gafurov I, Bomestar T, Bacci M, Kumar S, Popovic D, et al. "Progress towards the achievement of MDG4 in the Commonwealth of Independent States: uncertain data, clear priorities." *Health Res Policy Syst* 2010;8(1):5.
10. Vega J. "Universal health coverage: the post-2015 development agenda." *Lancet* 2013 Jan 19;381(9862):179-80.

Interview

Marleen Temmerman: “Een moeder die sterft, dat begrijpt iedereen”

Sander Happaerts¹

Haar wittebroodsmaanden bij de VN zitten er stilaan op. Groot nieuws was het vorig jaar, toen Marleen Temmerman werd benoemd tot directeur van het departement Reproductieve Gezondheid en Onderzoek van de WHO. Een pluim op de hoed van Vlaanderen, dat zo alweer een nieuwe internationale topfunctie binnenhaalde, maar vooral voor Temmerman zelf, die als beste uit een selectieprocedure met meer dan 200 kandidaten gekozen werd. Wereldbeeld sprak met de gynaecologe, professor en gewezen sp.a-senator, over haar nieuwe hoofdstuk in Genève, vrouwenrechten en seks in het Vaticaan.

Marleen Temmerman - © Michiel Hendryckx

Wereldbeeld: Wat hoopt u te verwezenlijken in Genève en wat zijn uw topprioriteiten?

Ons departement werkt rond alles wat te maken heeft met seksuele gezondheid, zwangerschap, moeders, kinderen en vrouwenrechten. Onze prioriteit nummer één is gezinsplanning. Anticonceptie is daar een instrument voor, maar het is veel ruimer dan dat. Gezinsplanning heeft te maken met *empowerment*. In veel landen hebben meisjes nog altijd niets te zeggen. Maar gezinsplanning begint bij het zelf kunnen beslissen wanneer je seksueel actief bent, met wie je door het leven gaat, wanneer je trouwt en hoeveel kinderen je krijgt. Seksuele opvoeding is ook heel belangrijk, bijvoorbeeld om te weten wanneer je wel en niet vruchtbaar bent en welke anticonceptiemethoden in jouw geval de beste zijn. Men moet het totale gamma kunnen aanbieden en iedereen moet recht hebben om zelf te beslissen over zijn eigen lichaam en toegang krijgen tot al die middelen.

Wereldbeeld: Waarom is gezinsplanning, zeker in het Zuiden, zo belangrijk?

Toegang tot gezinsplanning is belangrijk om verschillende redenen, en het is die combinatie van factoren die het voor mij aantrekkelijk maakt om bij de WHO te werken. Het is in de eerste plaats een gezondheidskwestie. Wereldwijd is zwangerschap doodsoorzaak nummer één bij meisjes tussen 15 en 19 jaar. Men heeft voorbehoedsmiddelen nodig om ongewenste zwangerschappen en onveilige abortussen te voorkomen, en gezinsplanning is dus onontbeerlijk om moedersterfte, en ook kindersterfte, te verminderen. Op de tweede plaats is het een kwestie van vrouwenrechten: zelf kunnen beslissen over je eigen lichaam. Maar daarnaast heeft gezinsplanning ook een economisch belang. Vrouwen die minder kinderen hebben en zelf beslissen wanneer ze die krijgen, kunnen gemakkelijker deelnemen aan het arbeidsproces. En ten slotte, en dat is heel gevoelig, is het ecologisch belangrijk. We zijn nu met 7 miljard, en onze Aarde kreunt onder ons gebruik van hulpbronnen. Simplistisch gezien zou je kunnen

zeggen dat we op grote schaal voorbehoedsmiddelen moeten verspreiden om met minder dan 9 miljard te eindigen in 2050, zoals voorspeld wordt. Maar daar moet je wel mee oppassen, want het zijn natuurlijk wij in het Westen, met minder kinderen, die de grootste ecologische voetafdruk hebben. Als men in het Zuiden aan gezinsplanning werkt, moeten wij ook onze voetafdruk naar beneden krijgen. Die ecologische dimensie willen we in ons departement verder onderzoeken.

Wereldbeeld: *Vandaag is het voor naar schatting 240 miljoen vrouwen onmogelijk om aan gezinsplanning te doen. Hoe komt dat?*

Dat is eigenlijk de sleutelvraag, maar het antwoord is niet zo eenvoudig. Ik zeg altijd dat er drie groepen van factoren zijn. Ten eerste moet er een beleid zijn. In China, bijvoorbeeld, mag men geen contraceptie gebruiken als men niet getrouwd is, en heeft men geen toegang tot gezondheidszorg van zodra men zijn eigen provincie verlaat. Deels als gevolg daarvan zijn er jaarlijks 10 à 15 miljoen abortussen. Daarnaast zijn gezondheidsstructuren belangrijk. Sommige Afrikaanse landen, zoals Rwanda of Kenia, hebben wel een progressief beleid voor gezinsplanning, maar daar laten de gezondheidsvoorzieningen te wensen over. Een derde groep factoren heeft te maken met de gemeenschap en het individu. Vaak is er wel een goed beleid en gezondheidsstructuur, maar maken mensen er geen gebruik van omwille van allerlei culturele of religieuze redenen. In sommige gebieden maken mensen een groot aantal kinderen als vorm van sociale zekerheid, om er zeker van te zijn dat er voldoende zullen overleven om hen in hun oude dag te verzorgen.

Het is dus geen eenvoudig antwoord, we moeten investeren in beleid, gezondheidsstructuren én seksuele opvoeding. We moeten onze planning ook aanpassen aan specifieke landen en gebieden. Maar je kan wel stellen dat het het moeilijkst is daar waar vrouwenrechten vrijwel niet bestaan.

Wereldbeeld: *De vooruitgang sinds de Conferentie over Bevolking en Ontwikkeling in 1994 in Caïro, toen 179 landen zich achter reproductieve en seksuele rechten hebben geschaard, is bescheiden. Vanwaar komt de tegenstand?*

Er is onder meer een coalitie van landen, aangevoerd door de Heilige Stoel, die tegenkanting biedt. Polen, Malta, Ierland en een aantal Arabische en Latijns-

Amerikaanse landen behoren daartoe. Het Vaticaan is bovendien heel actief en goed georganiseerd. Ze geven bijvoorbeeld veel opleidingen.

Eigenlijk vind ik dat de Kerk zich met dat thema niet te moeien heeft. Er staat denk ik niets van in de Bijbel en de meeste, nuchtere, katholieken hebben helemaal geen probleem met gezinsplanning. Bovendien, is het niet zo dat geestelijken per definitie niets horen te weten over seks en seksualiteit? Als ik ergens niets over weet, dan zwijg ik daarover. Waarom staat seksualiteit zo hoog op hun agenda en doen ze niet evenveel inspanningen voor armoedebestrijding of sociale ongelijkheid?

Wereldbeeld: *Een duidelijke boodschap voor de kersverse paus.*

Ik hoop inderdaad dat de nieuwe paus eindelijk zal inzien dat mensen moeten kunnen beslissen over hun eigen leven, en dat vrouwenrechten moeten gerespecteerd worden. De Kerk zou bijvoorbeeld sterker moeten reageren tegen het uithuwelijken van jonge meisjes.

Wereldbeeld: *U ijvert al jaren voor gezinsplanning en vrouwenrechten. Denkt u in Genève het verschil te kunnen maken?*

Ik was niet meteen op zoek naar ander werk, maar de reden waarom ik naar Genève wilde gaan, is omdat er nu een momentum is om iets aan gezinsplanning te doen. De laatste jaren was dat enorm verwaarloosd, hoewel ik en vele anderen steeds op dezelfde nagel bleven kloppen. Maar in 2010, toen men besepte dat de vijfde Millenniumdoelstelling, over moedersterfte, het traagst vorderde, heeft de Secretaris-generaal een impuls gegeven met het programma 'Every Woman, Every Child'. Toen is alles in een stroomversnelling gekomen, en hebben een aantal politieke leiders uit het Noorden en het Zuiden en een aantal financiers zoals Bill en Melinda Gates de koppen bij elkaar gestoken om echt iets aan gezinsplanning te doen.

Vanuit Genève kan ik mee aan de kar trekken, het thema op de agenda zetten van de landen waar ik mee in contact kom, en helpen timmeren aan de politieke weg. Afhankelijk van waar ik ben, moet ik daarvoor soms met de vlag van mensenrechten zwaaien, dat zit ook in ons DNA bij de WHO, en soms met een gezondheidsvlag. In Mozambique is de minister pas in actie gekomen toen men hem verteld heeft hoeveel vrouwen er jaarlijks in zijn land sterven ten gevolge van zwangerschap.

Wereldbeeld: *Toen u nog in de Belgische politiek actief was, ergerde u zich aan hoe traag alles ging. Is dat binnen de VN wel anders?*

Ons departement is wel een buitenbeentje, omdat we werken via een speciaal programma voor onderzoek, ontwikkeling en onderzoekstraining in menselijke voortplanting (HRP), dat door verschillende agentschappen gesteund wordt (WHO, Wereldbank, UNDP, UNFPA en Unicef). Zo kunnen we af en toe als een rubberbootje ons eigen ding doen buiten de logge, bureaucratische tanker van de WHO. Terwijl ik inderdaad vond dat het in de Belgische politiek te traag ging om dingen te veranderen, staat mijn frustratie over de VN eigenlijk op hetzelfde niveau.

We hebben gelukkig ook onze eigen bankrekening. Die is er gekomen omwille van de Global Gag Rule, d.w.z. het verbod dat Republikeinse presidenten in de VS altijd invoeren om geld te geven aan organisaties die zich bezighouden met abortus.

Wereldbeeld: *Kan uw departement zich omwille van de speciale aard van het programma met andere thema's bezighouden?*

We zijn bijvoorbeeld het enige departement binnen de VN dat werkt rond onveilige abortus. Dat is heel gevoelig binnen de VN, omdat het eigenlijk een omweg is om toch op te komen voor vrouwenrechten in landen waar abortus illegaal is. Wij willen immers dat vrouwen altijd recht hebben op postabortuszorg, dus niet enkel in het geval van complicaties, en ongeacht van waar en door wie de abortus uitgevoerd is. Want als je vrouwen na een abortus systematisch tot bij een dokter kan brengen, kan je daar ook anticonceptie aankaarten en zo meteen je gezinsplanning voorhelpen. Postabortuszorg is dus eigenlijk preventie.

Wereldbeeld: *De VN-structuren kunnen zoals u al zei log en traag zijn. Doen private actoren het beter?*

Ik vind dat stichtingen als die van Bill en Melinda Gates schitterend werk doen. Ik zou hetzelfde doen moest ik veel geld hebben. Maar er zit veel ruis op. Ze zeggen altijd wel dat ze willen werken via de bestaande mechanismen en geen nieuwe structuren willen creëren. Maar omdat de nationale systemen of de VN vaak veel te traag werken, doen ze toch hun eigen ding en richten ze parallelle structuren op. Ze hebben wel de juiste bedoelingen, en de programma's

zijn soms efficiënt, maar ze zijn niet blijvend. Eens het geld op is, of de prioriteiten veranderen, zijn ze weg. Met alle gevolgen van dien.

Wereldbeeld: *Het terugdringen van moedersterfte verloopt niet zoals het moet. Zal de indicator ook nog in de ontwikkelingsdoelen na 2015 terugkomen?*

Het is omwille van het feit dat moedersterfte uiteindelijk toch is opgenomen als Millenniumdoelstelling, dat het ontwikkelingsbeleid er een beetje aandacht aan heeft besteed. Daarom hoop ik dat de indicator niet verdwijnt, want men zegt dat er in de toekomst minder gezondheidsindicatoren in de reeks moeten zitten. Maar eerst en vooral zijn de noden nog niet opgelost. En ten tweede moet men toch geen goede en duidelijke indicator gaan inruilen voor een vage, zoals bijvoorbeeld 'universal health coverage'. Ga hier op straat eens vragen wat mensen daaronder verstaan, en iedereen zal het anders invullen. Terwijl een moeder die sterft, dat begrijpt iedereen. Het is bovendien een goede indicator voor de algemene kwaliteit van de gezondheidszorg in een land. Voor ons is het ook advocacy een gemakkelijke noemer om andere thema's onder te behandelen. Want binnen de VN is het niet altijd eenvoudig om over seks te praten, terwijl iedereen smelt voor moeders en kinderen.

Wereldbeeld: *Hoe doet de Vlaamse overheid het op dat vlak?*

Goed. Het programma van ons departement wordt al jaren door Vlaanderen gesteund, naast de Vlaamse cofinanciering aan de WHO. De Vlaamse vertegenwoordigers zijn bovendien heel geëngageerd in de World Health Assembly, en verzorgen daar een beetje onze *advocacy*. In zijn bilaterale ontwikkelingshulp focust Vlaanderen gericht op enkele sectoren, en HIV en seksuele gezondheid is daar een van. Dat verdient dus zeker een pluim. Alleen hoop ik dat de universitaire ontwikkelingshulp, in het huidige debat rond usurperende bevoegdheden, niet tussen de plooiën zal vallen.

Noten

1. Dr. Sander Happaerts is onderzoeksleider milieu-beleid en duurzame ontwikkeling aan het HIVA (Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving), KU Leuven.
-

Het post-2015 ontwikkelingskader: transformatie of stagnatie?

Olivier Beys¹

Het jaar 2015 krijgt een belangrijke plaats in onze toekomstige geschiedenisboeken. Niet alleen vormt het een scharnierpunt voor de klimaatonderhandelingen, 2015 is ook het eindpunt van de huidige Millenniumdoelstellingen (MDGs). Geen tijd te verliezen vindt de VN, en plaatst daarom de discussie over een nieuw ontwikkelingskader steeds prominenter op de agenda. Een cruciale vraag staat daarin centraal, namelijk of het kader zich ook zal richten op de fundamentele oorzaken achter duurzame ontwikkeling. Dat en niets anders is de werkelijke inzet van de onderhandelingen in de komende twee jaar.

Die onderhandelingen beloven alleszins geen eenvoudige oefening te worden, gelet op het tien jaar durende proces om een akkoord te vinden rond de MDGs. De discussie is vanzelfsprekend al wel langer aan de gang. Een mijlpaal is het rapport dat het UN Task Team aan de vooravond van de Rio+20 conferentie rond duurzame ontwikkeling vorig jaar publiceerde.² Ondanks de teleurstellende resultaten heeft Rio+20 wel een frisse kijk gegeven op de ontwikkelingsagenda.³ De afspraak om 'Sustainable Development Goals' (SDGs) te ontwikkelen geeft erkenning aan de noodzaak om een werkelijk universeel ontwikkelingskader te formuleren, en om een evenwicht te vinden tussen zowel sociale, ecologische als economische aspecten van ontwikkeling. Bovendien zou het kader landen aanmoedigen of verplichten om nationale plannen en doelen vast te leggen in die drie dimensies.

Dat is duidelijk veel ambitieuzer dan de MDGs. Zaken waarvan men ten tijde van het MDG-proces alleen maar van kon dromen, zoals jobs of het probleem van ongelijkheid, komen nu wel in het vizier. Met de stortvloed aan paneldiscussies, workshops en papers die momenteel de wereld overspoelen is het echter moeilijk om door het bos de bomen te zien. Dit hoeft niet te verbazen. Het proces bevindt zich nu in de conceptuele fase. Lidstaten en stakeholders van divers plumeau voeren een subtiel gevecht om hun prioriteiten op te dringen. Nu is het wachten op een kranse eminente wereldleiders om de set nieuwe doelstellingen te

voorzien van een slanker en werkbaarder profiel, en om te beslissen hoe de processen rond MDGs en SDGs precies in elkaar passen. De eerstvolgende gelegenheid vindt plaats tijdens het High-Level event van de VN Algemene Vergadering op 25 september. Er zal echter nog heel wat water naar de zee vloeien vooraleer er consensus bestaat over de grote lijnen.

Keep it short and simple

Niet verwonderlijk variëren de meningen over het nieuwe ontwikkelingskader heel sterk. Ze zijn moeilijk in nauw afgebakende groepen onder te brengen omdat iedereen eigen prioriteiten heeft naargelang (geografische) afkomst, sector, ideologie enzovoort. Toch onderscheiden we een groep voorstanders van het KISS-principe: *'keep it short and simple'*. Deze vaak invloedrijke verzameling beleidsmakers vindt dat het nieuwe kader vooral moet inzetten op wat de MDGs succesvol maakten, met name een akkoord over een beknopte, concrete en gefocuste agenda.⁴ Idealiter moet het kader gefocust zijn op een enkel mondiaal probleem: een eind maken aan absolute armoede bijvoorbeeld. Dat maakt het opstellen van een actieplan betrekkelijk eenvoudig, het vermijdt duplicatie met andere internationale processen en politiek is het veruit de meest haalbare optie. Voorstanders van dit model stellen zich de vraag of dit echter mogelijk is zolang iedereen de 'zogenaamde post-2015 kerstboom' blijft versieren.⁵ Ze pleiten er daarom voor dat overheden zo snel mogelijk beslissen waar de prioriteiten liggen. Kiezen is verliezen, maar het moet. Zo niet wordt de lijst doelstellingen zo lang en onwerkbaar dat overheden ze met zekerheid links laten liggen. Een simpel geheel zou uitmonden in meer diepgaande betrokkenheid van de verschillende actoren wereldwijd.

Achter deze visie schuilt het besef dat de MDGs het resultaat waren van een lange reeks toppen in de jaren '90. De Millenniumverklaring is als het ware de moeder van alle voorgaande verklaringen: een soort samenvatting dus, wat volgens de voorstanders het succes van de MDGs verklaart. Het huidige proces verloopt echter omgekeerd. De VN onderneemt een poging om het

proces inclusief aan te pakken. Ze doet dat zowel met inbegrip van de standpunten van ontwikkelingslanden die onvoldoende *ownership* hadden bij de ontwikkeling van de MDGs, als met de participatie van een breed spectrum aan *stakeholders*. Mede dankzij die thematische en nationale consultaties groeit de 'kerstboom' met de dag. Het spreekt voor zich dat er ook voorstellen bestaan rond gevoelige onderwerpen zoals handel, of nieuwe concepten zoals mensenrechten en ongelijkheid. Voor KISS-aanhangers leidt dat vrijwel zeker tot mislukking. Politisering loert namelijk om de hoek, en gezien het strikt intergouvernementele karakter van de VN belandt het proces zo onvermijdelijk in een impasse.

Volgens deze redenering is het naïef te denken dat staatshoofden een akkoord zullen sluiten rond normatieve keuzes en een strategie van ontwikkeling in de huidige internationale context. Ze leiden immers tot complexe multilaterale onderhandelingen, en hoeveel grote successen zijn er recent op multilateraal vlak geweest? Op Rio+20 was men al blij dat het multilateralisme het had overleefd. Van een sterk internationaal leiderschap, ook vanuit Europa,⁶ moet men niet meer dromen. Bovendien zou zo'n filosofie gebaseerd zijn op een 'one size fits all' aanpak, wat ingaat tegen elke vorm van *ownership en national policy space*. Voor KISS-aanhangers is het duidelijk. De realiteit is complex, maar het is onmogelijk te verwachten dat een lijst van doelstellingen die complexiteit gaat oplossen. Ze mag niet zeggen hoe de oplossing bereikt wordt, maar enkel wat de gewenste uitkomst is. *Good governance*, instrumenten, beleidskeuzes enzovoort zijn dus taboe in een dergelijk kader. Die visie leidt vanzelfsprekend tot een minder ambitieuze agenda, die ondanks de grotere consensus ook minder efficiënt zal zijn in een alomvattende aanpak van de onderliggende oorzaken van het gebrek aan duurzame ontwikkeling.

zich beperkt tot een agenda van armoedebestrijding is voor hen ruim onvoldoende.⁸

Een grote groep mensen uit het middenveld wil immers een transformationeel proces dat evolueert van een armoedeagenda verankerd in Noord-Zuidrelaties, naar een mondiale duurzame ontwikkelingsagenda. Impliciet leeft bij hen heel wat kritiek op de MDGs, al moet gezegd dat de vraag of vorderingen in ontwikkeling zijn toe te schrijven aan de MDGs zelfs door de VN wordt gesteld.⁹ Inderdaad, bijna alle doelstellingen in het MDG kader waren louter extrapolaties van trends in de jaren '70 en '80 naar het jaar 2015. Het enige normatieve streefcijfer was dat voor moedersterfte. Heel wat critici noemen het dan ook de 'Minimum Development Goals', en het is best mogelijk dat de vooruitgang in een aantal sectoren er even goed was geweest zonder de enorme tijd, moeite en financiële middelen die in de bodemloze putten van de MDGs zijn verdwenen. Zo geeft het UN Task Team rapport nergens aan welke instelling wat heeft gedaan als gevolg van de invoering van de MDGs. Hebben nationaal beleid, economische groei, technologische innovatie of veranderende handelspatronen een rol gespeeld? We weten het niet en dat is eigenlijk een onthutsende vaststelling.

Nog erger is het gesteld met de impact van de MDGs op de normen en de houding van mensen. Het weinige onderzoek ter zake geeft eerst en vooral aan dat er weinig is veranderd in de hoofden en geesten van beleidsmakers in ontwikkelingslanden.¹⁰ Buiten trends in ODA¹¹ weten we bovendien even weinig over veranderingen in het beleid en gedrag van rijke landen.¹² Dat is nochtans belangrijk als we een universeel kader voor ogen hebben dat ook aan ontwikkelde landen doelstellingen oplegt. Wat ook opvalt is dat ODA aan sociale sectoren sterk is gestegen in vergelijking met de productieve sectoren. Onderzoek wijst echter uit dat die trend reeds aanwezig was vóór de introductie van de MDGs. Het zou dus best kunnen dat het donorbeleid de MDGs hebben beïnvloed in plaats van omgekeerd.¹³ Conclusie van dit soort studies is dat ontwikkelingshulp wel is afgeleid naar sociale doeleinden, maar dat het onduidelijk blijft of er daarnaast extra beleidsmaatregelen werden genomen. Dat is belangrijk gezien de dalende hulpbudgetten.¹⁴ Immers, innovatieve financieringsbronnen en creatieve beleidskeuzes zullen noodzakelijk zijn om de transitie naar duurzame ontwikkeling mogelijk te maken.

Een belangrijke les voor het post-2015 kader is dus het belang van monitoring mechanismen op het nationale niveau. Het is daarbij van belang indicatoren te bepalen die aantonen dat vooruitgang aan specifieke beleidskeuzes kan toegeschreven worden, en die een breder spectrum beslaan dan de klassieke

Voortbouwen op de MDGs

Dat roept hevige weerstand op bij een brede groep organisaties en activisten uit het middenveld. Zij zien het post-2015 proces als een unieke opportuniteit om het huidige ontwikkelingsmodel in haar geheel aan te pakken. De crisissen op vlak van economie, milieu en rechtvaardigheid hangen onlosmakelijk samen en het is dan ook hypocriet om dat niet in te zien bij de uitwerking van het nieuwe kader. Een boodschap die bijvoorbeeld duidelijk weerklinkt in de meeting die de *World Alliance for Citizen Participation (CIVICUS)* bij elkaar bracht in de 'Global Call to Action Against Poverty' (GCAP) in september 2012.⁷ Dat co-voorzitter van het post-2015 High Level Panel David Cameron

indicatoren.¹⁵ Bovendien waren de MDGs in eerste instantie gericht op het versterken van individueel welzijn. Ze werden daarbij vrijwel uitsluitend bekeken door een socio-economische lens, zonder daarbij een systemische benadering te hanteren. Het concept van SDGs besteedt er al meer aandacht aan door bijvoorbeeld te focussen op de noodzaak om mondiale publieke goederen en diensten in stand te houden. Voorbeelden genoeg: klimaatverandering tegengaan, het verlies aan biodiversiteit stoppen of internationale financiële stabiliteit verzekeren. Ontwikkeling is dus geen optelsom van individuele vooruitgang, maar is afhankelijk van en complementair aan de kracht van collectieve systemen die bovendien in meerdere of mindere mate onderling afhankelijk zijn van elkaar. De schotten tussen ontwikkelingsagentschappen en andere diensten moeten dus afgebroken worden.

Ambitie moet er zijn

De fout die voorstanders van een bescheiden agenda maken is dat ze vertrekken van de huidige stand van zaken. In die context is het inderdaad onmogelijk om de lat hoog te leggen. Ze kijken enkel naar wat op dit moment mogelijk is en niet naar wat mogelijk zou moeten zijn. Daarmee gooien ze de handdoek in de ring en zijn ze een speelbal in de woelige wateren van de internationale realpolitik. Die politieke en economische golven moeten zeker in rekening gebracht worden. Ze mogen echter geen excuus zijn om de dieperliggende drijvende krachten van armoede, overconsumptie, milieuschade en dergelijke te negeren. Voor het middenveld is een minimalistische uitwerking van het kader geen optie. Voor een flink aantal uitdagingen balanceert onze planeet op een onstabiel koord. Onze wereldleiders en diplomaten moeten daarom dringend aandacht hebben voor de oproep van hun burgers en het middenveld: het mondiaal kader moet niet enkel focussen op armoedebestrijding – daar zijn we het allemaal over eens – maar ook op de manier waarop. De rijke landen moeten daarbij eerst en vooral in eigen boezem kijken. De stelling dat een kleine stap vooruit beter is dan het risico op geblokkeerde onderhandelingen is dan ook vooral een zwaktebod.

Noten

1. Olivier Beys is jongerenvertegenwoordiger Duurzame Ontwikkeling bij de Vlaamse Jeugd Raad en is tevens actief binnen de 'UN Major Group for Children and Youth', de stakeholdergroep voor jeugd rond duurzame ontwikkeling bij de VN.

2. UN Task Team, *Realizing the Future We Want for All*, 2012. Het rapport had een grote invloed op de uitkomst van Rio+20.
3. UNEP topman Achim Steiner beschouwde Rio+20 zelfs als een economische top, echter met een heel andere prioriteitenlijst dan klassieke G20 of IMF/Wereldbank vergaderingen. www.scidev.net/en/agriculture-and-environment/eye-on-earth-summit/features/q-a-achim-steiner-on-expectations-for-rio-20.html
4. Die opvatting kent in België een fel pleitbezorger in Jan Vande Moortele, een belangrijk architect van de MDGs destijds.
5. Aldus Claire Melamed. www.globaldashboard.org/2012/04/25/christmas-tree-jigsaw-or-bullseye-a-rough-guide-to-post-2015-frameworks/
6. Rio+20 is een goed voorbeeld. Vers in het geheugen ligt de demarche van de EU om een 'green economy roadmap' door de strot van de G77 te jagen. Het mislukte faliekant. Patrick Rabe, EU beleidscoördinator voor het post-2015 kader, bevestigde tijdens de Staten-Generaal voor Ontwikkelingssamenwerking op 7 mei dat Europees leiderschap niet meer aan de orde is: de Commissie wil niet te snel definitieve goals en targets voorstellen en stelt zich voortaan behoedzaam op.
7. Montreal Declaration and Plan of Action on Post-2015. <http://whiteband.org/en/montreal-declaration-post-2015>
8. Mark Tran. www.guardian.co.uk/global-development/2013/mar/27/post-2015-process-basic-needs
9. UN Task Team, *Realizing the Future We Want for All*, 2012: 6.
10. Richard Manning, *Using Indicators to Encourage Development: Lessons from the Millennium*, 2009, Danish Institute for International Studies (DIIS) Report. Volgens Manning zijn de meeste referenties naar MDGs in PRSPs toegevoegd uit politieke correctheid.
11. ODA staat voor 'Official Development Assistance'.
12. Duncan Green, Stephen Hale & Matthew Lockwood, *How Can a Post-2015 Agreement Drive Real Change? The political economy of global commitments*, 2012, 7.
13. Sakiko Fukuda-Parr, *Are the MDGs Priority in Development Strategies and Aid Programmes? Only Few Are!* 2008, International Poverty Centre (IPC) Working Paper No 48. Zie ook Charles Kenny & Andy Sumner, *More Money or More Development: What Have the MDGs Achieved?* 2011, Center for Global Development Working Paper 278.
14. Patrick Love, *Development aid drops for the first time in 15 years*, 2012, OECD Insights.
15. In het jargon de 'Beyond GDP' agenda genoemd.

Nieuws in het kort

Cedric Ryngaert en Neri Sybesma-Knol

De internationale straftribunalen

Internationaal Strafhof

Voor het eerst in de geschiedenis heeft een beklaagde zich vrijwillig aan het Internationaal Strafhof overgegeven: Bosco Ntaganda, een krijgsheer tegen wie het Hof een aanhoudingsbevel had uitgevaardigd wegens in Oost-Congo begane oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid (2002-2003), zocht op 22 maart 2013 zijn toevlucht in de Amerikaanse ambassade in Kigali (Rwanda), waarna hij aan Den Haag werd overgeleverd. Zijn proces start in september 2013.

Op 11 maart 2013 verzocht de aanklager de rechters het aanhoudingsbevel tegen Francis Muthaura, één van de beklaagden in de Kenya-situatie, terug te trekken. Dit is een zeer uitzonderlijke beslissing, die de aanklager verantwoordde op grond van het feit dat belangrijke getuigen overleden waren of te bang om te getuigen, dat de Kenyaanse autoriteiten te weinig medewerking verleenden, en dat een cruciale getuige zijn getuigenis introk. De aanklager nam deze beslissing net na de verkiezing van Uhuru Kenyatta – een andere beklaagde – tot president van Kenya, maar de aanklager drukte meteen alle speculaties de kop in als zou zij overwegen om ook het aanhoudingsbevel tegen hem in te trekken. Het proces tegen twee andere Kenyaanse beklaagden ging in ieder geval wel van start in mei 2013.

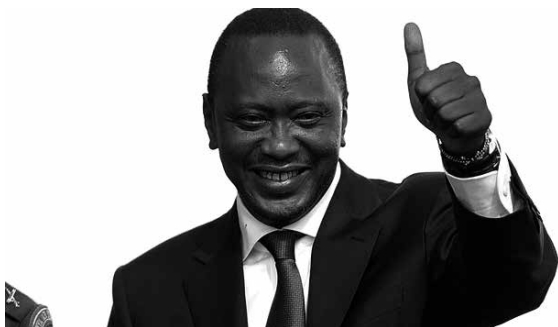
Naar aanleiding van informatie dat ernstige misdrijven zouden zijn begaan tijdens de Malinese burgeroorlog, maakte de aanklager duidelijk dat het Hof jurisdictie heeft over het conflict in Mali en dat de verantwoordelijken voor de misdrijven ter verantwoording zouden worden geroepen. In januari 2013 opende de aanklager daartoe een formeel onderzoek.

Joegoslavië-tribunaal

In een gecontesteerd arrest besliste de beroepskamer van het Joegoslavië-tribunaal op 28 februari 2013 dat **Momčilo Perišić** onterecht was veroordeeld voor misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden. **Perišić** was indertijd stafchef – en dus hoofd - van het Joegoslavische leger. In eerste aanleg werd hij veroordeeld tot 27 jaar cel wegens medeplichtigheid aan internationale misdrijven begaan in Sarajevo en Srebrenica tussen 1993 en 1995. De beroepskamer besliste echter dat er geen overtuigende bewijzen waren dat **Perišić** steun gaf die specifiek gericht was op het begaan van misdaden door het leger van de Bosnische Serviërs. De steun die hij, als hoogste vertegenwoordiger van het Servische leger, verleende, was volgens het tribunaal een legitieme oorlogsinspanning. Deze beslissing was controversieel omdat velen er voorheen van uit gingen dat de hoge drempel van 'specifieke gerichtheid' niet vereist was. In ieder geval verengt de beslissing van het tribunaal de mogelijke individuele strafrechtelijke aansprakelijkheid van zij die medewerking verlenen aan oorlogsmisdadigers.

Op 31 januari 2013 ondertekende de aanklager een Protocol met Bosnië-Herzegovina over samenwerking tussen het tribunaal en Bosnische rechtbanken die bevoegd zijn voor de vervolging van oorlogsmisdaden. Met name de Europese Unie deed veel inspanningen voor de ondertekening van dit Protocol. Op basis van het Protocol kan de Bosnische achterstand inzake vervolgingen mogelijk ingehaald worden.

36

President van Kenia, Uhuru Kenyatta - © The Kenyan Daily Post

Rwanda-tribunaal

Op 4 februari 2013 sprak de beroepskamer van het Rwanda-tribunaal twee vermeende Rwandese géno-cidaires, die in eerste aanleg waren veroordeeld, vrij wegens gebrek aan bewijs. De beroepskamer moet nu nog zes zaken met betrekking tot 15 personen behandelen.

Cambodja-tribunaal

Op 14 maart 2013 overleed Ieng Sary, één van de beklaagden voor het Cambodja-tribunaal. De procedure tegen hem kan nu niet meer voortgezet worden. Ten tijde van het Rode Khmer-regime in de jaren 1970 was Ieng Sary minister van Buitenlandse Zaken. Hij werd beschuldigd van oorlogsmisdaden, misdaden tegen de mensheid en genocide.

Ieng Sary, toenmalig Vice-Eerste Minister belast met Buitenlandse Zaken, spreekt de Algemene Vergadering toe op 9 oktober 1979 – UN Photo/Saw Lwin

Op 26 april 2013 lichtte het tribunaal toe waarom het besliste de tweede zaak ('Case 002') die het zou behandelen, op te splitsen. Volgens het tribunaal is het in het belang van de gerechtigheid dat de overblijvende beklaagden zo snel mogelijk voor de rechter verschijnen, ook al betreffen de beschuldigingen slechts een aantal situaties (met name wat betreft de gedwongen volksverhuizing uit Phnom Penh en de executie van een aantal Rode Khmer-soldaten kort na de machtsovername door de Rode Khmer in 1975). Het tribunaal verwees daarbij met name naar de gevorderde leeftijd van een aantal beklaagden en de onzekere financiële toestand van het tribunaal.

Klachtrecht voor Economische, Sociale en Culturele Rechten

Op 5 mei trad het Facultatief Protocol bij het *Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale*

en Culturele Rechten (het ESCR-Verdrag) in werking. Het Protocol telt nu tien partijen: Argentinië, Bolivia, Bosnië, Ecuador, El Salvador, Mongolië, Portugal, Slowakije, Spanje en Uruguay. Drie maanden na de tiende ratificatie, die van Uruguay op 5 Februari, trad het in werking: op 5 Mei 2013.

Het Protocol opent de mogelijkheid voor individuen en voor groepen van individuen om aan het *Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten* mededeling te doen over vermeende schendingen van de in het ECSR-Verdrag neergelegde rechten. Bovendien geeft het aan het Comité de bevoegdheid om zelf een onderzoek in te stellen naar zware schendingen door een staat die partij is bij het Verdrag.

Het heeft uitzonderlijk lang geduurd voor dit Protocol tot stand kwam. Bij alle andere mensenrechtenverdragen van de Verenigde Naties kwam het bijbehorende Klachtrecht-Protocol tegelijk met de verdragstekst tot stand.

De oorzaak is gelegen in het feit dat er traditioneel verschil van mening bestond over het juridische karakter van dit soort rechten. Hoewel de volledige lijst van mensenrechten is neergelegd in de Universele Verklaring van 1948, ontstonden er al gauw moeilijkheden toen deze rechten moesten worden 'vertaald' in internationaal bindende teksten; de Verklaring had immers op zich zelf geen bindende kracht.

Tijdens de besprekingen in de Algemene Vergadering kwam dat verschil in juridisch karakter, en met name in de afdwingbaarheid van economische en sociale rechten tegenover de meer klassieke burgerrechten en politieke rechten, sterk naar voren. In die mate dat men besloot om ze in twee aparte verdragen op te nemen: het *Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten* (het *BUIPO-Verdrag*), met een bijbehorend Protocol waarin voorzien werd in een individueel klachtrecht, en het ESCR-Verdrag.

De in dit laatste Verdrag opgenomen rechten waren immers van heel andere aard: ze zouden niet afdwingbaar zijn, maar houden voor de partijstaten alleen een verbintenis in om, in de mate van het mogelijke en naargelang de ter beschikking staande middelen, "stappen te ondernemen" om "steeds nader tot een algehele verwezenlijking van deze rechten te komen".

Het toezicht op de naleving van het Verdrag werd ook niet toevertrouwd aan een speciaal Comité, zoals bij andere verdragen, maar aan de ECOSOC.

Pas in 1985, nadat er jaren gepleit was voor een 'opwaardering' van dit soort rechten werd het Comité voor de ESCR rechten opgericht. Het is dit Comité dat heeft bijgedragen tot een verduidelijking en invulling van de rechten uit het Verdrag. Tijdens de bespreking van de nationale rapporten van de verdragspartijen, maar vooral ook in zijn (nu 21) Algemene Commentaren. Zo heeft het in Algemeen Commentaar No. 15 baanbrekend werk verricht voor de algemene erkenning van het recht op water als een wezenlijk element van menselijke waardigheid.

Maar het duurde tot de Wereldconferentie van 1993 voor de ESC rechten als evenwaardige rechten werden erkend; tevoren waren het 'programmarechten', of 'solidariteitsrechten', of ze werden vergeleken met een 'verlanglijstje voor Sinterklaas'.

Sinds Wenen zijn alle mensenrechten gelijkwaardig, ondeelbaar en met elkaar verweven. Maar de erkenning van een echt klachtrecht heeft nog jaren op zich laten wachten. Pas in 2008 (op 10 december, de Zestigste Verjaardag van de Universele Verklaring) werd de tekst van het Protocol door de Algemene Vergadering aangenomen. En nu is het dus in werking getreden.

De Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens, Navi Pillay, verklaarde bijzonder tevreden te zijn met deze ontwikkeling. Eindelijk is er een eind gekomen aan het onderscheid tussen verschillende rechten: "het Protocol is een sterke en ontegensprekelijke bevestiging van de waarde en het belang van *alle* mensenrechten en beantwoordt aan de noodzaak van een sterkere juridische bescherming van de economische, sociale en culturele rechten."

Ze riep alle staten op om het Protocol nu ook zo spoedig mogelijk te ratificeren.

Lakhdar Brahimi blijft (voorlopig) aan als bemiddelaar in Syrië

De Secretaris-generaal heeft Syrië-gezant Lakhdar Brahimi kunnen overtuigen om zijn taak als bemiddelaar toch niet op te geven, nadat Rusland en de Verenigde Staten een akkoord hebben gesloten over Syrië.

Lakhdar Brahimi spreekt de pers toe over de situatie in Syrië, 19 april 2013 – UN Photo/Rick Bajornas

Eerder raakte bekend dat Brahimi voor eind mei zou stoppen met zijn pogingen tot bemiddelen in Syrië, omdat hij ontgoocheld is dat zijn bemiddelingswerk niets heeft opgeleverd.

Het akkoord tussen Moskou en Washington is echter "goed nieuws", aldus Brahimi. Hij noemde het akkoord een "eerste belangrijke stap". De twee landen zijn het namelijk eens geworden om de strijdende partijen in Syrië tot een politieke oplossing van het conflict te bewegen. Ze willen voor eind mei een internationale Syrië-conferentie organiseren met de verschillende grootmachten.

Canada trekt zich terug uit het Verdrag over Woestijnvorming

Op 25 maart maakte de Canadese Regering bekend dat Canada niet langer partij is bij het VN-Verdrag ter Bestrijding van Woestijnvorming van 1994. De Regering nam de beslissing zonder consultatie en verwittigde zelfs het VN-Secretariaat pas een week later.

Het nieuws volgde op een andere beslissing dat het Canadese agentschap voor ontwikkelingssamenwerking CIDA opgaat in het Ministerie voor Buitenlandse Zaken en Internationale Handel. Deze link van hulp aan handel leverde de regering ook al heel wat kritiek op.

Woestijnvorming en bodemdegradatie zijn een enorm internationaal probleem, en door de klimaatwijziging wordt het nog verergerd. Elk jaar slokt de woestijnvorming 12 miljoen hectare land op, een oppervlakte waarop 20 miljoen ton graan zou kunnen groeien.

Het VN-verdrag ter Bestrijding van Woestijnvorming (UNCCD) wil tegen 2030 een bodemdegradatie-

neutrale wereld. Elk land levert een bijdrage. Voor 2012-13 zou Canada ongeveer 250.000 euro dollar bijdragen.

“We willen Canada’s middelen zo effectief mogelijk inzetten”, zegt Amy Mills van CIDA. “In het verleden heeft Canada meermaals geprobeerd om van het Woestijnvormingsverdrag een betekenisvol instrument te maken voor de internationale, en Canadese, strijd voor meer voedselzekerheid en tegen landdegradatie en woestijnvorming. We vinden dat met andere inspanningen betere resultaten worden behaald.”

Ironisch is wel dat Canada zelf onder het Verdrag officieel als *affected nation* geklasseerd staat. 60% van de landbouwgronden en 80% van de gebieden voor veeteelt ligt in droge gebieden. En de herinnering leeft nog aan vroegere droogtes, zoals de duts bowls uit de dertiger jaren die leidden tot massale werkloosheid. In 2011 trok de regering-Harper zich ook al terug uit het Kyoto-protocol, het enige bindende verdrag in de strijd tegen de klimaatwijziging.

Canada heeft lang een voortrekkersrol gespeeld in de VN en andere multilaterale instellingen. Het land leverde actief bijdrage aan VN-Vredesmissies, en was een van de initiatiefnemers van het Antipersoonsmijnenverdrag (Verdrag van Ottawa). De redenen van deze beslissing van de conservatieve regering-Harper zijn niemand duidelijk. Mogelijk is er een verband met de niet geslaagde poging van Canada om in 2010 verkozen te worden in de Veiligheidsraad...

De Bescherming van Kinderen van ter Dood Veroordeelde of Geëxecuteerde Ouders

Minister van Buitenlandse Zaken Didier Reynders is tevreden dat de Mensenrechtenraad in Genève op 15 maart een mede door België ingediende resolutie heeft aangenomen over de rechten van kinderen van ter dood veroordeelde of geëxecuteerde ouders.

Hij had dit initiatief aangekondigd in zijn toespraak voor de Mensenrechtenraad op 27 februari. De resolutie werd bij consensus aangenomen en door 67 landen uit de vijf continenten gesteund.

Volgens de minister is dit niet alleen een mijlpaal in de bescherming van kinderen, maar ook in de strijd voor de afschaffing van de doodstraf. Het is de eerste keer dat de Mensenrechtenraad bij consensus de negatieve gevolgen erkent van de doodstraf op de

rechten van kinderen van ter dood veroordeelden of geëxecuteerden.

Deze ‘Belgische’ resolutie voorziet onder meer in de organisatie van een paneldiscussie in de Verenigde Naties tijdens de komende septembersessie van de Mensenrechtenraad. Dat panel zal aanbevelingen doen aan de landen die nog altijd de doodstraf toepassen. De aanbevelingen zullen gaan over hoe deze landen beter de rechten van kinderen van ter dood veroordeelden kunnen beschermen en hoe ze die kinderen de juiste bijstand en bescherming kunnen bieden.

België blijft actief in de bescherming en promotie van mensenrechten, zelfs nu ons land sinds dit jaar geen lid van de Mensenrechtenraad meer is.

Europa schetst nieuwe ontwikkelingsdoelstellingen in opvolging van de VN-MDG’s

Het Europees Ontwikkelingsrapport 2013, dat aanbevelingen doet voor de agenda na 2015, is lovend voor de MDG’s van de Verenigde Naties, “omdat die een nooit geziene globale beweging hebben geïnspireerd op het vlak van ontwikkeling”, maar stelt dat de nieuwe doelstellingen veel verder moeten gaan en rekening moeten houden met een bredere context.

Het (onafhankelijke) rapport werd in opdracht van de lidstaten opgesteld door het Britse *Overseas Development Institute* (ODI), het Duitse *Institut für Entwicklungspolitik* (DIE) en het *European Centre for Development Policy Management* (ECDPM). Wat het rapport probeert te doen, is kijken naar enkele zaken waar niet zo vaak over gepraat wordt: duurzaamheid, sociale inclusie, ongelijkheid. Het wil een bijdrage leveren aan het denkproces.

Het rapport somt enkele belangrijke tekortkomingen van de MDG’s op, die volgens de auteurs in een nieuw ontwikkelingsprogramma opgelost moeten worden. Zo maskeren de doelstellingen ongelijkheid en missen ze enkele sleutelfactoren voor ontwikkeling, waaronder de noodzaak aan duurzame tewerkstelling, klimaatthema’s, goed bestuur, migratie, conflict en veiligheid.

Maar de grootste mislukking van de internationale gemeenschap is volgens de auteurs dat die er niet in geslaagd is overeenstemming te bereiken rond cruciale thema’s zoals de klimaatverandering, of handel, of het opzetten van een stabiel en transparant internationaal financieel systeem.

Hulporganisaties en vertegenwoordigers van de armste landen ter wereld voeren aan dat die problemen waarschijnlijk de grootste barrière vormen voor het uitroeien van extreme armoede. Juist die landen lijden het meest onder de gevolgen van de klimaatverandering, die nefast zijn voor de oogsten en bestaande problemen erger maken.

“De inspanningen om armoede te beëindigen in de wereld na 2015 moeten hand in hand gaan met duurzame ontwikkeling”, vindt ook Europees Commissaris voor Ontwikkeling Andris Piebalgs. “Het is van vitaal belang dat hulp gebruikt wordt om effectieve veranderingen tot stand te brengen. Hulp alleen is niet voldoende: we moeten verder kijken dan financiering.”

Het rapport roept de rijke landen, waaronder de EU-lidstaten, op om meer actie te ondernemen op het vlak van internationale financiële regelgeving, eerlijke handelsakkoorden, migratie en de strijd tegen de klimaatverandering.

Mary Robinson, Speciaal Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal voor het Gebied van de Grote Meren, brengt rapport uit aan de Veiligheidsraad

Op 6 mei bracht de Speciaal Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal voor het Gebied van de Grote Meren aan de Veiligheidsraad verslag uit over haar eerste bezoek aan de regio. Ze had de DRC, Rwanda, Uganda, Burundi en Zuid-Afrika persoonlijk bezocht, en openhartige gesprekken gevoerd met een aantal staatshoofden en andere leiders. Zij verklaarden zich bereid om hun engagement na te komen ten opzichte van het nieuwe ‘*Peace, Security and Cooperation Framework*’ dat op 24 februari in Addis Abeba door 11 landen werd ondertekend.

Ook had ze een bezoek gebracht aan VN-vestigingen in de landen van de regio, zoals MONUSCO, de Wereldbank, het IMF...

De benoeming van Mevr. Robinson werd op 18 maart door de Secretaris-Generaal bekend gemaakt. Zij heeft een lange politieke en diplomatieke ervaring op hoog niveau, eerst zeven jaar als President van Ierland en van 1997 tot 2002 als VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten. Toch twijfelden sommigen eraan of zij wel de nodige ervaring had voor juist deze opdracht. (“Hadden ze niet beter een Belg kunnen nemen?”)

Mary Robinson, tijdens een persconferentie ter gelegenheid van haar bezoek aan Goma, de hoofdstad van de provincie Noord-Kivu, 30 april 2013 – UN Photo/Sylvain Liechti

Haar taak bestaat erin, de implementatie te begeleiden van het *Framework-akkoord* van februari. Aan de Veiligheidsraad zei ze dat ze een nieuwe aanpak voorziet: het aangepaste engagement moet op alle niveau's in daden worden omgezet. Er moeten ook doelstellingen worden geformuleerd en behaald, en toezichtmechanismen worden ingesteld.

Ze wil werken “from the bottom up”, in nauwe samenwerking met het middenveld, en vooral met vrouwengroepen. “It will require doing things differently, doing them better, and not stopping until the job is finished”.

Haar visie legde ze neer in een document *Framework for Hope*: er moet optimisme en moed komen in de plaats van cynisme. We moeten weer gaan geloven in de mogelijkheid van vrede.

Op 26 mei wordt in Addis een eerste follow-up bijeenkomst gehouden van de 11+4: de elf participerende landen en de vier toezichhoudende instanties.

Een nieuwe President voor de Wereldbank

De Amerikaanse kandidaat Jim Yong Kim volgt zoals verwacht zijn landgenoot Robert Zoellick op als President van de Wereldbank. Dat heeft de Raad van Bestuur van de Wereldbank beslist. Hij treedt aan op 1 juli voor een termijn van vijf jaar.

De 52-jarige Jim Yong Kim is arts en antropoloog, en voorzitter van de prestigieuze Dartmouth-universiteit. Hij werd eind maart door de Amerikaanse president Barack Obama naar voor geschoven als kandidaat om de Wereldbank te leiden.

Jim Yong Kim, President van de Wereldbank, spreekt gedurende een high-level vergadering omtrent de Sahel, 26 september 2012 – UN Photo/Rick Bajornas

Al voor de bijeenkomst van de 25 leden van de Raad van Bestuur leken de kaarten geschud. De Amerikaanse kandidaat wist zich met de steun van de Amerikaanse, Japanse, Canadese, Russische en hoogstwaarschijnlijk ook Europese bestuurders verzekerd van een comfortabele meerderheid.

Ook de Nigeriaanse tegenkandidate, de 59-jarige Ngozi Okonjo-Iweala, voorspelde vooraf al een overwinning van Jim Yong Kim. 'De keuze gebeurt niet op basis van verdienste. Het is een stemming in functie van het politieke gewicht en daarom zullen de Verenigde Staten het halen', aldus de voormalige nummer twee van de Wereldbank en huidige minister van Financiën van Nigeria.

Okonjo-Iweala probeerde als eerste niet-Amerikaanse kandidate voor het Wereldbank-voorzitterschap de traditie te doorbreken waardoor de voorzittershamer van de Wereldbank sinds 1946 steeds gehanteerd wordt door een Amerikaan (en die van het Internationaal Monetair Fonds door een Europeaan).

De Wereldbank werd opgericht om na de Tweede Wereldoorlog de heropbouw te financieren. Sinds de jaren zestig ligt de nadruk op ontwikkelingshulp.

In Memoriam

Peter Kooijmans

Neri Sybesma-Knol'

Op 13 februari 2013 overleed in Wassenaar Professor Mr. Peter Hendrik Kooijmans, emeritus hoogleraar Volkenrecht aan de Universiteit Leiden. Van 1973 tot 1977 was hij Nederlands Staatssecretaris, van 1993 tot 1994 Minister van Buitenlandse Zaken en van 2007 tot 2013 Minister van Staat.

Peter Kooijmans (links) als Voorzitter tijdens een sessie van de Commissie voor de Rechten van de Mens in 1984 – UN Photo/112867

Als hoogleraar was Peter Kooijmans geliefd bij medewerkers en studenten; hij was ook een inspirerend en betrokken werkleider en docent.

Als initiatiefnemer van de 'Telders-pleitwedstrijd', intussen uitgegroeid tot een jaarlijks evenement waarbij teams van rechtenstudenten uit zo'n dertig landen in het Vredespaleis in Den Haag pleiten in een denkbeeldige zaak van internationaal recht, was hij jarenlang actief betrokken bij de organisatie. Hij had er plezier in om het Leidse team, ter voorbereiding, scherp maar met de nodige humor 'onderuit te halen'. Na zijn emeritaat, en als eerbetoon, stelde de Universiteit Leiden de *Kooijmans Leerstoel voor Vrede, Recht en Veiligheid* in.

Binnen de Verenigde Naties was hij jarenlang de jurist die de theorie van de mensenrechten in

praktijk omzette. Van 1982-85 was hij hoofd van de Nederlandse delegatie bij de *Commissie voor de Rechten van de Mens*, en in 1984 *Voorzitter*. In die functie was hij de wegbereider voor de aanstelling van een *Speciaal Rapporteur voor Foltering*, een functie die hij zelf als eerste van 1985 tot 1992 vervulde.

Hij legde ook de grondslag voor het werk van latere Rapporteurs. In zijn baanbrekende eerste rapport (1986) schetst hij uitvoerig wat het juridische concept foltering is, wat het inhoudt, hoe foltering "de pest" was geworden van de tweede helft van de twintigste eeuw en hoe het moest voorkomen en bestreden worden. En na feitenonderzoek en vele bezoeken ter plaatse: "hoe is het mogelijk dat mensen elkaar dit aandoen?"

Later, na '9/11', constateert hij "met zorg en pijn" hoe het begrip foltering langzaam wordt uitgehold, banaal is geworden, hoe de strijd ertegen van alle kanten wordt ondermijnd...

Van 1997 tot 2006 was hij zelf Rechter in het Internationaal Gerechtshof in Den Haag. Ook in die functie gaf hij, in zijn scherpzinnige individuele opinies en argumenteringen, blijk van een grote menselijke betrokkenheid. Hij werd alom geroemd om zijn heldere en sluitende redeneringen.

"Bevlogen en gezaghebbend, maar ook wijs en mild."

Het was een voorrecht met hem samen te mogen werken.

Noten

1. Prof. Em. Internationaal Recht Neri Sybesma-Knol is ere-voorzitter van de VVN.

Leessuggestie

Armed Violence and Disability: The Untold Story¹ Een ontluisterend rapport van Handicap International

Mélanie De Groof²

De beelden van het conflict in Syrië liegen er niet om: gewapend geweld maakt niet alleen doden, maar ook gewonden. De letsels die worden veroorzaakt door wapens zijn meestal zeer ernstig, en vereisen intensieve zorgen en een langdurige revalidatie. Maar de realiteit is vaak anders. Handicap International, een organisatie die actief is in talrijke conflict- en rampgebieden, trachtte deze 'vergeten' groep gewonden een gezicht te geven.

© Handicap International

Het rapport benadrukt dat gewapend geweld ingrijpende en langdurige gevolgen heeft. Een geweerschot duurt slechts een fractie van een seconde, maar de littekens blijven lange tijd zichtbaar. Gewapend geweld veroorzaakt de dood, maar ook fysieke en psychologische letsels, en ganse families worden erdoor getroffen. De bevindingen die zijn opgetekend in "Armed Violence and Disability: The Untold Story", zijn het resultaat van één jaar onderzoek in Medellín (Colombia), Karamoja (Oeganda), Peshawar (Pakistan) en Port-au-Prince (Haïti). Het onderzoek omvatte een uitvoerige vragenlijst die werd voorgelegd aan een representatieve groep van 713 slachtoffers van gewapend geweld uit de hiervoor genoemde landen. Daarnaast werden er 128 interviews afgenomen met lokale leiders (veiligheidsdiensten, politici, mensen uit de media en burgers) en werden er 12 kenmerkende verhalen van slachtoffers opgetekend. Het rapport biedt een goed begrip van de verwoestende gevolgen van gewapend geweld voor slachtoffers en hun familie, en dit in diverse omstandigheden.

Het rapport bevestigt het **duidelijke verband tussen gewapend geweld en invaliditeit**. De geïnterviewde slachtoffers van gewapend geweld zijn vaak blijvend gehandicapt en vooral zij die in achtergestelde en gevaarlijke gebieden wonen, leveren een dagelijkse strijd om te overleven. Het is ook zeer opvallend dat de fysieke beperkingen die het gevolg zijn van het gewapend geweld ook de mentale toestand van de slachtoffers beïnvloedt. De beperkte aanwezigheid van zorg en middelen voor revalidatie en het gebrek aan financiële steun resulteren ook vaak in een sociaal isolement van de slachtoffers. Dit zijn de belangrijkste bevindingen van het onderzoek³:

- Ongeveer 8 op de 10 geïnterviewde slachtoffers (meer dan 80 %) zijn *blijvende invalide* als gevolg van het geweld. Meestal gaat het om functieverlies van de armen dan wel de benen, inclusief ruggengraatletsel⁴.
- Deze blijvende invaliditeit heeft verminderde *economische zelfstandigheid* tot gevolg, wat leidt tot *economisch en sociaal isolement*. Hierbij ondervinden slachtoffers negatieve gevolgen voor hun inkomen en levensonderhoud na afloop van het gewapend geweld.
- De mogelijkheden van de slachtoffers en hun naasten wat betreft levensonderhoud en onderwijs worden door gewapend geweld tenietgedaan. Dit leidt tot *ingrijpende veranderingen in de sociale dynamiek* bij de slachtoffers, hun families en de gemeenschappen waarin ze leven.
- De beschikbare hulp voor de slachtoffers is hoofdzakelijk directe medische zorg. *Langdurige zorg, revalidatie en andere ondersteuning* zijn daarentegen meestal niet aanwezig. De struikelblokken voor toegang tot deze zorgen zijn ziekenhuiskosten, ontoegankelijke zorg en onwetendheid over beschikbare hulp.
- *Vanuit de overheid* is meestal slechts *beperkte hulp* beschikbaar of toegankelijk (waaronder juridische bijstand). Nazorg is ook niet toereikend, en de meeste slachtoffers zijn daarom aangewezen op familie voor de dagelijkse zorg.

Het rapport van Handicap International pleit ook voor meer diepgaand onderzoek naar de omvang, het karakter en de impact van gewapend geweld op mensen. Hoewel met dit rapport een belangrijke bijdrage wordt geleverd aan de kennis over gewapend geweld en invaliditeit, is dit slechts het topje van de ijsberg. Het rapport benadrukt dan ook dat er dringend nood is aan degelijk onderzoek met het oog op een aangepast beleid, zowel op nationaal als op internationaal vlak.

Noten

1. Citaat: Handicap International, *Armed Violence and Disability: The Untold Story* (HI: Brussels, 2013). Beschikbaar op: <http://handicapinternational.be/en/publications/armed-violence-and-disability>
2. Mélanie De Groof is onderzoeker bij GRIP (Groupe de Recherche et d'Information sur la Paix et la Sécurité) en doctorandus aan de Universiteit Maastricht. De bijdrage van deze auteur is geschreven ten persoonlijke titel en reflecteert niet als dusdanig de opinie van haar werkgever.
3. Voor meer informatie, reacties of verzoeken om het gehele rapport te verkrijgen, neemt u contact op met Rashmi Thapa rashmi.thapa@handicap.be
4. Uitsplitsing van gegevens per onderzocht land: 91% in Port-au-Prince, Haïti; 90% in Medellín, Colombia; 80% in Karamoja, Oeganda en 62% in Peshawar, Pakistan.

Uw V(V)N-Agenda

door Kirsten Arnauts¹

De VVN-agenda

5-8 december VVN Model United Nations

De VN-agenda

Om met stip in uw agenda te noteren:²

6 juli	Internationale dag van de coöperatieven (A/RES/47/90)
11 juli	Werelddag van de bevolking (UNDP decision 89/46)
18 juli	Internationale dag ter ere van Nelson Mandela (A/RES/64/13)
28 juli	Werelddag tegen hepatitis (WHO)
30 juli	Internationale dag van de vriendschap (A/RES/65/275)
1-7 augustus	Wereldwijde week van de borstvoeding (WHO)
9 augustus	Internationale dag van de wereldwijde inheemse volkeren (A/RES/49/214)
12 augustus	Internationale dag van de jeugd (A/RES/54/120)
19 augustus	Wereldwijde humanitaire dag (A/RES/63/139)
23 augustus	Internationale dag ter herinnering van de slavenhandel en de afschaffing ervan (Decision 8.2 van de 150 ^{ste} sessie van de UNESCO Executive Board)
29 augustus	Internationale dag tegen nucleaire tests (A/RES/64/35)
30 augustus	Internationale dag van de slachtoffers van gedwongen verdwijningen (A/RES/65/209)
5 september	Internationale dag van de liefdadigheid (A/RES/67/105, draft A/67/L.45)
8 september	Internationale dag van de geletterdheid (UNESCO)
10 september	Werelddag ter preventie van zelfmoord (WHO)
12 september	Internationale dag voor Zuid-Zuid samenwerking (A/RES/58/220)
15 september	Internationale dag van de democratie (A/RES/62/7)
16 september	Internationale dag voor de bescherming van de ozonlaag (A/RES/49/114)
21 september	Internationale dag van de vrede (A/RES/36/67, A/RES/55/282)

45

Enkele belangrijke afspraken op de VN-vergaderagenda³

New York

1-5 juli	Werkgroep rond discriminatie tegen vrouwen in recht en praktijk, 7 ^{de} sessie
8-12 juli	Groep van regeringsexperten omtrent transparantie en vertrouwensopbouwende maatregelen in de ruimte, 3 ^{de} sessie
15 juli – 30 augustus	Commissie over de limieten van de continentale plaat, 32 ^{ste} sessie

17-19 juli	Conferentie van de landen partij bij het Verdrag voor de Rechten van Personen met een Handicap, 6 ^{de} sessie
29 juli – 2 augustus	Mensenrechtenraad, werkgroep rond het gebruik van huurlingen als een middel om mensenrechten te schenden en het belemmeren van het recht van mensen op zelf-determinatie, 19 ^{de} sessie
Juli/augustus	Open werkgroep rond de financiering van de <i>Sustainable Development Goals</i>
19 – 23 augustus	Ad hoc <i>open-ended</i> informele werkgroep rond mariene biodiversiteit
19 – 23 augustus	Open werkgroep rond de <i>Sustainable Development Goals</i>
17 september	Algemene Vergadering, 68 ^{ste} sessie
23 september	Algemene Vergadering, <i>high-level meeting</i> van de AV omtrent de realisatie van de Millenniumdoelstellingen en andere internationaal overeengekomen ontwikkelingsdoelstellingen voor personen met een handicap: "The way forward: a disability inclusive development agenda towards 2015 and beyond"
26 september	Algemene Vergadering, <i>high-level meeting</i> van de AV omtrent nucleaire ontwapening
27 september	Conferentie omtrent de facilitatie van de inwerkingtreding van de <i>Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty</i>

Genève

8 – 26 juli	Comité voor de eliminatie van de discriminatie tegen vrouwen, 55 ^{ste} sessie
8 – 26 juli	Mensenrechtencomité, 108 ^{ste} sessie
8 juli – 9 augustus	Commissie Internationaal Recht, 65 ^{ste} sessie, deel 2
15 – 19 juli	Mensenrechtenraad, werkgroep omtrent gedwongen en onvrijwillige verdwijningen, 100 ^{ste} sessie
15 – 19 juli	Intergouvernementele werkgroep (<i>open-ended</i>) rond de rechten van boeren en andere mensen die in rurale gebieden werken, 1 ^{ste} sessie
22 juli – 2 augustus	Ad hoc comité van de Mensenrechtenraad omtrent de uitwerking van aanvullende standaarden op het gebied van racisme, 5 ^{de} sessie
29 juli – 13 september	Ontwapeningsconferentie, deel 3
12 – 30 augustus	Comité rond de eliminatie van rassendiscriminatie, 83 ^{ste} sessie
12 – 16 augustus	Groep van regeringsexperten bij de Conventie voor het Verbod op het Ontwikkelen, Producers en Stockeren van Bacteriologische (Biologische) en Giftige Wapens en hun Vernietiging
2 – 13 september	Comité rond de Rechten van Personen met een Handicap, 10 ^{de} sessie
9 – 27 september	Mensenrechtenraad, 24 ^{ste} sessie
16 september – 4 oktober	Comité rond de Rechten van het Kind, 64 ^{ste} sessie

Wenen

2 – 5 juli	Comissie rond Narcotische drugs, Heads of National Drug Law Enforcement Agencies, Europa, 10 ^{de} meeting
------------	--

8 – 26 juli	UNCITRAL, 46 ^{ste} sessie
12 – 30 augustus	Vorbereidende commissie voor de <i>Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty Organization</i> , werkgroep B en informele/expert meetings, 41 ^{ste} sessie
16 – 20 september	IAEA, Algemene Conferentie, 57 ^{ste} sessie

Elders

15 – 19 juli	London – IMO Raad, 110de sessie
16 – 19 juli	Den Haag – Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens, Executive Council, 73 ^{ste} sessie
24 – 29 augustus	Zambia/Zimbabwe, Victoria Watervallen – UNWTO, Algemene Vergadering, 20 ^{ste} sessie
10 september	Nairobi – UNEP Comité van de permanente vertegenwoordigers, 124 ^{ste} vergadering
18 september	Nairobi – UN Habitat Comité van de permanente vertegenwoordigers, 50 ^{ste} vergadering
24 september – 4 oktober	Montreal – ICAO, Assembly, 38 ^{ste} sessie

---

Noten

1. Hoofdredacteur van Wereldbeeld.
  2. Voor een volledig overzicht van alle dagen en weken zie respectievelijk:
<http://www.un.org/en/events/observances/days.shtml> en <http://www.un.org/en/events/observances/weeks.shtml>.
  3. Voor een volledig overzicht van alle VN vergaderingen en conferenties zie:
<http://conf.un.org/DGAACS/Meetings.nsf>.
-

De Verenigde Naties

Voornaamste VN-Organen

Algemene Vergadering

Programma's en Fondsen

- UNCTAD VN-Conferentie inzake Handel en Ontwikkeling
- ITC Internationaal Handelscentrum (UNCTAD/WTO)
- UNDP VN-ontwikkelingsprogramma
  - UNCDF VN-Kapitaalontwikkelingsfonds
  - UNV VN-Vrijwilligers
- UNEP VN- Milieuprogramma
- UNFPA VN-Bevolkingsfonds
- UN-HABITAT VN-Centrum voor Menselijke Nederzettingen
- UNHCR Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Vluchtelingen
- UNICEF Kinderfonds van de Verenigde Naties
- UNODC VN-Bureau voor Drugs en Criminaliteit

Subsidiare Organen

- Hoofd- en andere zittingsgebonden commissies
- Ontwikkelingscommissie
- Mensenrechtenraad
- Commissie voor Internationaal Recht
- Permanente comités en ad hoc organen

Veiligheidsraad

Subsidiare Organen

- Comité voor Terrorismebestrijding
- Internationaal Strafbtribunaal voor Rwanda (ICTR)
- Internationaal Strafbtribunaal voor het voormalige Joegoslavië (ICTY)

Economische en Sociale Raad

Subsidiair Adviesorgaan

- VN-Commissie voor Vredesopbouw

Secretariaat

Andere Organen

- Comité voor Ontwikkelingsbeleid
- Comité van Experts inzake Openbaar Bestuur
- Comité voor Non-Gouvernementele Organisaties
- Permanent Forum voor Inheemse Aangelegenheden
- VN-Groep van Experts inzake Geografische Namen
- Andere zittingsgebonden en permanente comités en expert-, ad hoc en verwante organen

Regionale Commissies

- ECA Economische Commissie voor Afrika
- ECE Economische Commissie voor Europa
- ECLAC Economische Commissie voor Latijns-Amerika en het Caribisch Gebied
- ESCAP Economische en Sociale Commissie voor Azië en het Stille Zuidzeegebied
- ESCVA Economische en Sociale Commissie voor West-Azië

Functionele Commissies

- Misdadpreventie en Strafrecht
- Verdovende Middelen
- Bevolking en Ontwikkeling
- Wetenschap en Technologie voor Ontwikkeling
- Sociale Ontwikkeling
- Statistiek
- Status van de Vrouw
- Duurzame Ontwikkeling
- VN-Forum voor Bossen

Internationaal Gerechtshof

Departementen en Bureaus

- EOSG Uitvoerend Bureau van de Secretaris-Generaal
- DESA Departement voor Economische en Sociale Aangelegenheden
- DFS Departement voor Ondersteuning van Activiteiten op het Terrein
- DGACM Departement voor de Algemene Vergadering en Conferentiemanagement
- DM Departement Managementaangelegenheden
- DPA Departement Politieke Aangelegenheden

Trustschapsraad¹

Opmerkingen:

- UNRWA en UNDIR brengen enkel verslag uit aan de Algemene Vergadering.
- Het IAEA brengt verslag uit aan de Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering.
- Gespecialiseerde organisaties zijn autonome organisaties die met de VN en andere samenwerken via het coördinerende systeem van ECOSOC op intergouvernementeel niveau en via de Coördinerende Raad van Hoofddirecteuren op het secretariaatniveau. Dit onderdeel is gerangschikt volgens de volgorde van de oprichting van deze organisaties als gespecialiseerde organisaties van de Verenigde Naties.
- De Trustschapsraad werd inactief op 1 november 1994 bij de onafhankelijkheid van Palau, het laatste overblijvende VN-Trustgebied, op 1 oktober 1994.

Dit is geen officieel document van de Verenigde Naties, noch is het bedoeld om allesomvattend te zijn.

- UNRISD VN-Onderzoeksinstituut voor Sociale Ontwikkeling
- UNSSC VN-Stafcollege
- UNU Universiteit van de Verenigde Naties

Andere VN-Entiteiten

- UNAIDS Gezamenlijk VN-Programma voor HIV/AIDS
- UNISDR Internationaal Strategische van de VN voor de Beperking van het risico op Rampen
- UNOPS VN-Bureau voor Projectondersteunende Diensten

Aanverwante Organisaties

- CTBTO Voorbereidende Commissie van de Verdragsorganisatie voor een Alomtvattend Verbod op Kernproeven
- IAEA² Internationaal Agentschap voor Atoomenergie
- OPCW Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens
- WTO Wereldhandelsorganisatie

Gespecialiseerde organisaties³

- ILO Internationale Arbeidsorganisatie
- FAO Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties
- UNESCO Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
- WHO Wereldgezondheidsorganisatie
- Wereldbankgroep
  - IBRD Internationale Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling ("Wereldbank")
  - IDA Internationale Ontwikkelingsmaatschappij
- IFC Internationale Financieringsmaatschappij
- MIGA Agentschap voor Garanties op Multilaterale Investerings
- ICSID Internationaal Centrum voor de Beslechting van Investeringsgeschillen

- IMF Internationaal Monetair Fonds
- ICAO Organisatie voor de Internationale Burgerluchtvaart
- IMO Internationale Maritieme Organisatie
- ITU Internationale Telecommunicatie Unie
- UPU Wereldpostunie
- WMO Wereld Meteorologische Organisatie
- WIPO Wereldorganisatie voor de Intellectuele Eigendom
- IFAD Internationaal Fonds voor Landbouwontwikkeling
- UNIDO Organisatie van de Verenigde Naties voor Industriële Ontwikkeling
- UNWTO Wereld Toerisme Organisatie

VN-KANTOREN IN BELGIË

UN Office Brussels
VN-Kantoren in België
Bureau te Brussel
www.unbrussels.org

UNU
Universiteit van de VN
www.cris.unu.edu

UN WOMEN
VN-eenheid voor Gendergelijkheid en de
Empowerment van Vrouwen
www.unwomen.org

OHCHR
Bureau van de Hoge Commissaris
van de Verenigde Naties voor de
Mensenrechten.
www.europe.ohchr.org

WFP
Wereldvoedselprogramma
www.wfp.org

WMO
Wereld Meteorologische Organisatie
www.wmo.int

UNHCR
Bureau van de Hoge Commissaris
van de Verenigde Naties voor de
Vluchtelingen Regionaal Bureau
voor België, Luxemburg en de
Europese Instellingen
www.unhcr.org

UNDP
Ontwikkelingsprogramma
van de VN
www.undp.org/eu

UNISDR
De internationale strategie van de
Verenigde Naties voor de beperking
van het risico op rampen
www.unisdr.org/europe

DFS: Departement voor Ondersteuning
van Activiteiten op het Terrein
DPKO: Departement Vredesoperaties
DPA: Departement Politieke Aangelegenheden
www.un.org/en/peacekeeping/about/dfs
www.un.org/en/peacekeeping/
www.un.org/depts/dpa

WHO
Wereldgezondheidsorganisatie
www.who.int

IOM
Internationale Organisatie voor Migratie
www.belgium.iom.int

FAO
Voedsel- en Landbouworganisatie
van de VN, Verbindingsbureau met
de EU en België
www.fao.org

UNFPA
Bevolkingsfonds van de VN
www.unfpa.org

UN OCHA
UNOCHA
Bureau voor de Coördinatie van
Humanitaire Zaken van de VN,
Verbindingsbureau met EU/NAVO en
andere relevante EU Instellingen
en NGO's
www.ochaonline.un.org

UNICEF
Kinderfonds van de VN
www.unicef.org

UNEP
Milieuprogramma van
de VN, Verbindingsbureau
voor de Europese Unie
www.unep.org

UN ODC
UNODC
VN-Bureau voor Drugs en Criminaliteit
www.unodc.org

UNIDO
Organisatie van de
Verenigde Naties voor
Industriële Ontwikkeling
www.unido.org

Wereldbankgroep
www.worldbank.org

UNRIC
Regionaal Informatiecentrum van de VN
www.unric.org

ILO
Internationale Arbeidsorganisatie
Bureau voor de Europese
Unie en de Beneluxlanden
www.ilo.org/brussels

UN-HABITAT
VN-Centrum voor Menselijke
Nederzettingen, Verbindingsbureau
met de Europese Unie en België
www.unhabitat.org

UNRWA
VN-Agentschap voor hulp aan de
Palestijnse vluchtelingen in het
Nabije Oosten
www.unrwa.org

UNAIDS
Gezamenlijk VN-Programma
voor HIV/AIDS
www.unaids.org

UNESCO
Organisatie van de Verenigde Naties voor
Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
www.unesco.org

UNOPS
VN-Bureau voor Projectondersteunende
Diensten
www.unops.org